Dissertatio The

De

DIDRACH

CHRIST

LVTI

Matth. XVII. verſ.

De qua

SVB PRÆSI

DN. SEBASTIANI

SS. Theol. D. P. P. Ordin.

Eccleſiaſtæ,

reſpondebit

M. MICHAEL

Argent. D

ARGENTORA

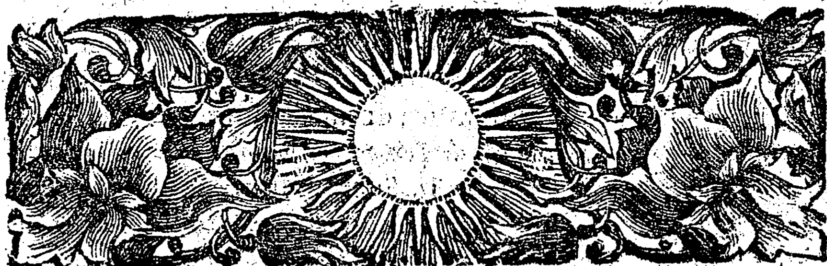
Recuſa ANNO M

Theologica
De
CHMIS A
TO SO-
TIS.
. verſ. 24. ſeqq.
De qua
RÆSIDIO
ANI SCHMIDT,
Ordin. Templi Cath.
eſiaſtæ,
pondebit
EL FRENTZ,
nt. D. M.
NTORATI.

8.

O MDCCXXX.

Dissertatio Theologica.

De

Didrachmis a Christo solutis.

Matth. XVII. vers. 24. seqq.

§. 1.

DE *Didrachmis a Christo Solutis*, Matth. XVII. v. 24. seqq. cum bono Deo aliquid acturi sumus. Ubi ante omnia præmittimus ex Evangelista, qui solus habet, ipsa historiæ verba: *Postquam autem venissent illi* (Christus & discipuli ejus) *in Capernaum, accesserunt* οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες, *ii qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt:* ὁ διδάσκαλος ἡμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; *Magister vester nonne solvit didrachma? Dicit: Ita. Et quum ingressus esset in domum, prævenit ipsi JEsu, dicens: Quid tibi videtur Simon?* οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη, ἢ κῆνσον; *Reges terræ a quibus accipiunt vectigalia aut censum?* ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; *a filiis suis, an ab alienis? Dicit ipsi Petrus: ab alienis. Dixit ipsi Jesus: Ergo liberi sunt filii. Ne vero scandalum ponamus iis, ubi abiveris ad mare, ejice hamum, & primum ascendentem piscem tolle, & quum aperueris os ejus, invenies staterem. Hunc sume, & da iis pro me & te.*

§. 2. Variæ circa hanc historiam nascuntur Quæstiones. Præcipua facile est, cujusmodi fuerint didrachma, quæ a Christo exactores exegerint, & de quibus Christus cum Petro tam mul-

ta collocutus, tandemq; solverit? In qua quæstione etiam præcipue solvenda versabimur: de reliquis breviter, antequam ad illam principalem perveniamus, nonnulla dicturi.

§. 3. *Quæstio prima est de Tempore, quando hæc historia contigerit? Lightfootus* Hor. Hebr. in Evangelium Matthæi ad Cap. XVII. vers. 24. putat fuisse prope Festum tabernaculorum, & aliis, qui statuunt, prope festum Paschatis contigisse, existimat, nasci hinc objectionem, non facilem admodum responsu. *Occurrit hic*, inquit, *non facilis admodum responsu, hæc objectio. Temp9 solutionis didrachmorum, erat circa festum Paschatos (Schekalim cap. 1. hal. 3.) At longe jam elapsum erat id temporis, appropinquavitque festum Tabernaculorum. Repsonderi posset 1. Matthæum qui hanc historiam recitat, seriem & ordinem temporis non observasse, quod ei non insolitum: quippe qui inter omnes Evangelistas maxime historiarum tempora dis locet. At concedatur, ordinem historiæ apud eum rectum hic & proprium; Respondetur 2. Aut Christum ad pascha proxime elapsum vix affuisse, aut si afforet, ob impendens ille periculum ab insidiis Iudæorum non potuisse solutionem hanc præstare, eo modo, quo oportuit. Animadverte ea, quæ dicit Ioannes Paschate proxime elapso cap. VI. 4. Prope erat Pascha festum Iudæorum; & cap. VII. 1. Post ista Jesus ambulavit in Galilæa, noluit enim amplius ambulare in Iudæa, quia studebant Iudæi eum interficere. 3. Non inusitatum erat solutionem didrachmorum hujus anni in annum sequentem prorogare; illud urgente aliqua necessitate.* Hactenus Lightfootus. Sed non video quare adeo se torqueat Vir doctus aliogui. Matthæum ordinem historiæ hic observasse, ex antecedentibus & consequentibus apparere facile potest; maxime si reliquos Evangelistas conferamus. Incipit caput decimum septimum a clarificatione Christi in monte. Subjicitur bono ordine, quid circa Lunaticum puerum & patrem ejus contigerit, quando Dominus de monte descendit. Sequitur v. 22. prædictio Passionis mortis & resurrectionis Christi, quum versarentur in Galilæa. Et tandem finito itinere per Galilæam, narratur, quod Dominus

minus cum discipulis suis Capernaum venerit. Non video quid hic in ordine desiderari possit. In capite decimo octavo subjungitur quæstio de majori inter discipulos, dicunturq; discipuli ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, *in illa hora* accessisse ad Jesum. Plane consentit Marcus cap. IX. licet nostram historiam non habeat. Postquam narravit historiam Clarificationis Christi & pueri Lunatici, v. 30. subjicit; *Et inde exeuntes pertransiverunt per Galilæam*. Pergit vers. 33. *Et venit in Capernaum*. Eodem versu subjicit, quod, cum Dominꝰ ibi esset, in domo, in qua etiam fuit juxta narrationem Matthæi, qvum didrachma peterentur, Dominus quæsiverit, quid locuti essent in via: & fuisse ait quæstionem, quisnam maximꝰ esset; quam Dominus solverit, ut est Matth. XIIX. v. 1. seqq. Eundem plane ordinem observat Lucas cap. IX. à v. 23. & deinceps. Qui idem Evangelista refutat quoque vers. 31. opinionem Lightfooti, & quorumcunq; præterea est, quasi procul abfuerit à Paschate, & propius festo Tabernaculorum, quando Dominus Capernaum ingressus est. Postquam namque in antecedentibꝰ narravit disceptationem discipulorum de primatu, pergit; *Factum vero est, quum complerentur dies assumtionis ejꝰ, & ille faciem suam confirmavit, ut abiret Hierosolymam*. Quæ verba sane ii quoque, qui de instante Passionis tempore non interpretantur, de uno ex paschatis Christi tamen accipiunt. Sed decipitur, ut apparet, Lightfootus per hoc, quod putat hoc pertinuisse ad tempus, de quo Johannes cap. VII. v. 1. loquitur, quando Christum in Galilæa circumambulasse dicit: tum namq; prope fuisse festum Judæorum, scenopegiam. Nam non fuit tempus illud ante scenopegiam, sed post scenopegiam. Post festum namque scenopegiæ rursus in Galilæam concessit, & ex Galilæa in Judæam trans Jordanem, ubi priꝰ Johannes baptizabat, reversus, Matth. XIX. v. 1. Marci X. v. 1. Joh. X. v. 40. ibi commoratus est, donec a sororibus Lazari vocaretur Joh. XI. v. 3. & Lazarum resuscitaret. Post quod vicino paschate paulisper Ephraimi commoratus, ibid. v. 54. 55. Bethaniam rediit, & Hierosolymam sub ultimum Pascha ingressus est Joh. XII. v. 1. 12. Ex his omnibꝰ concludimus, paucas septi-

manas ante Pascha fuisse, cum didrachma à Christo peterentur: ut inciderit momentum temporis in illas ipsas septimanas ante Pascha, quibus extra Hierosolymam sicli in usum templi sacrum colligi soliti sunt.

§. 4. *Quæstio Secunda* est; *quare Exactores didrachmorum ad Petrum potius, quam ad Christum, aut alium ex Apostolis accesserint?* Quod prius attinet, hoc est, quare ad Petrum potius, quam ad Christum, accesserint? Apud Patres, Chrysostomum, Hieronymum, Theophylactum, Bedam, duæ deprehenduntur sententiæ: prior, quod reverentiæ causa non ausi sint ad Christum accedere; quæ quidem reverentia ex miraculorum magnitudine apud eos orta fuerit: posterior, quod malitiose potius ad Petrum, quam ad Christum accesserint, ut ex eo facilius discerent, num Christus tributum Cæsari solveret, & si negaret, occasionem caperent accusandi. Ex quibus prior Maldonato probatur. Fatemur, posteriorem sententiam nobis etiam parum placere. Nam non legimus in Historia Evangelica, quod ejusmodi insidias Christo struxerint. Præterea non dubitamus, quin Exactores isti noverint, Christum quotannis solvere. Quod vero quærunt, non est ignorantium, sed affirmantium. Notum enim est, quod interrogationes negativæ affirmare soleant. Et eædem usurpantur, quando cum aliquo in colloquium venire volumus. Dicere itaque ad Petrum volunt: Magister vester solet, ut scis, didrachma solvere; quandoquidem itaq; iterum tempus solvendorum advenit, idem ab eo expectamus faciendum. Quis namque nescit eos, qui tributa aut pecuniam quamcunque capitationis exigunt, consignata habere nomina, ut quærere illis plane non sit necesse, quisnam dare debeat? Licet vero res sic se habeat, non tamen opus est, ut dicamus, reverentiæ causa propter miracula Christum non accessisse sed Petrum. Textus namque aliud nobis monstrat, nimirum Petrus erat extra domum; Christus autem intra domum: quandoquidem Petrus in domum abiit, cum, quid peteretur, nunciare illi vellet: & intra

do-

domum quoque Dominus cum illo collocutus est. Quanquam non negamus, quod ex civili quoque honestate potius ministrum, quam Doctorem & Dominum accedere debuerint. Certe enim Christus in Capernaum & tota Judæa autoritatem Doctoris habuit, & ab his ipsis Exactoribus διδάσκαλος, Doctor seu magister appellatus est: qui titulus in magno honore apud Iudæos fuit. Christus vero etiam cum Exactoribus istis nonnisi per discipulum suum h. e. Petrum egit, cui dixit: *Accipe eum* (staterem) *& da illis pro me & pro te.* Quod non ex arrogantia fecit, nec sic interpretari poterat, quisquis modo communem cum aliis Doctoribus autoritatem illi concedere voluit. Non itaque nobis displicet, quod Exactores bonis & amicis verbis cum Petro egerint, & per Petrum cum Christo. Hinc vero nonnulli concludunt; Ego non exigebatur census Imperatoris Romani, quem imperare solebant. Quod argumentum nullius momenti est. Nam Imperator quidem imperando imposuit: Voluit autem sine dubio, quod etiam humanitas communis omnium terrarum exigit, ut Exactores humaniter tractarent eos, a quibus exigerent. Neque enim si Imperator imperat, infimorum ministrorum officium est, ut imperiosis, & ut sic dicam, Imperatoriis verbis utantur. Et quasi non eadē ratione contra hemi siclum templi argumentari possim. Nonne enim hic ab ipso Deo, qui Imperatore non tantum major, sed pro quo etiam Judæi majori Zelo utebantur, impositus & imperatus est? Iam ad posterius quod attinet, quare ad Petrum potius quam alium ex discipulis accesserint Exactores; brevis nobis est responsio; quia Petrus foris extra domum fuit, non alius quis: Ut alium aliquem non præsentem compellare nequiverint. Inepti sunt Pontificii, quando aliquem Petri primatum hinc excudere conantur, quasi propterea ad ipsum accesserint exactores, quod eum nossent principem discipulorum. Sed *Maldonatus* h. l. coactus est fateri, alios ex discipulis Christi non adfuisse. Longe etiam modestius *Jansenius* in h. l. scribit; *Tributi autem hujus receptores pro magnitudi-*

ne signorum Dominum reverentes non audebant ab eo repetere, sed discipulum conveniunt, idque Petrum, vel quod eis tum solus adisset Domino, vel quod viderent illum Domino magis familiarem.

§. 5. Quæritur *Tertio: Quare Christus pro se & solo Petro, non autem pro reliquis discipulis didrachma solverit?* Ex Pontificiis sunt rursus, qui aliquam Petri præ reliquis discipulis prærogativam emendicari conantur. Et frustra in subsidium vocant quosdam ex Patribus, qui referant factum, quod Petrus Apostolorum caput esset. Nam Patres licet Petrum non raro etiam alias Apostolorum caput dicant, & Principem: ejusmodi tamen potestatem, cujusmodi illi inde a Petro in Pontificem Romanum derivare conantur, nuspiam assignarunt. Præterea referunt potius Patres sententiam, quam ut suam faciant. Ipse etiam *Maldonatus* non audet, plus quam probabilitatem sententiæ adscribere: *Quare*, inquit, *pro Petro potius, quam pro aliis Apostolis dari tributum jusserit* (Christus) *solet hic disputari. Chrysostomus & Euthymius respondent, tributum illud in solis primogenitis fuisse solvendum, Petrum autem primogenitum fuisse. Quæ opinio præterquam quod versu præcedente refucata est, ex eo etiam refutari potest, quod inter alios etiam Apostolos aliquos fuisse primogenitos dicendum est. Melior est altera illa ratio, quam iidem Auctores & Hieronymus adferunt propterea Christum pro se & Petro solvisse, quod Apostolorum caput esset. Scio hanc rationem nostris hæreticis non placere, sed multo profecto est, quam illa, quam ipsi adferunt, probabilior, ideo pro Petro solvisse Christum, quid in illius domo versaretur. Jansenius* tandem judicium tantum excellentiæ Petro deputatæ invenisse se putat. *Quare autem*, inquit, *Dominus statere invento, id est, duobus didrachmis, jusserit reddi pro se, & Petro, & non etiam pro aliis Apostolis suis didrachmum solverit, aliqvam ingerit qvæstionem. Non enim ea potest dici fuisse causa, quam reddit Chrysostomus, quia scilicet etiam Petrus fuit primogenitus, ut supra ostensum est. Nec ea quam reddit Lyranus, qvia scilicet Dominus Petrum jam fecerat veluti Capitaneum suorum Apostolorum, & tri-*

& tributum hoc tantum per capita familiarum esset solvendum. Ostensum enim superius viritim fuisse pensitandum. Ex quo etiam patet, esse plane vanam Titelmanni suspicionem & opinionem, putantis, tributum hoc exigi soli tum a transeuntibus civitatem Capernaum, & simplex quidem didrachmum solventum, cum quis solus transiret; duplum autem dum cum aliquo comitatu. Dictum est enim, non a transeuntibus, sed ab habitantibus Capharnaum solvendum fuisse, & Dominus staterem non pro se & suo comitatu jussit dari, sed pro se & Petro. Quod ergo pro se & Petro jussit dari, vel ob id potest videri factum, quod tunc solus Petrus Domino adesset, vel potius ob id, ut Petrum hujus negotii mediatorem, & miraculi executorem pro ejus fide simplici, obedientia & opera, & veluti mercede quadam honoraret. Proinde sicut in hoc facto observanda est simplicitas fidei in Petro, nihil dubitante de novo & inaudito Domini præcepto: Ita similiter observandum in ipso Domino, quo modo rursum Petrum præ aliis honoraverit prærogativa nova, cum eum tanti miraculi voluit esse executorem & participem, indicans satis, etiam ipsum secum a Tribui debito jure debere esse liberum, propter peculiarem excellentiam ei deputatam. Mirum est, doctos viros etiam ejusmodi ineptiis indulgere. Christus jussit dari staterem pro se & pro Petro, antequam Petrus simplici fide obediens fuisset, & operam suam Domino præstitisset. Quare ergo non potius dicitur, quod Christus hoc præmio ad simplicem finem, obedientiam, operamque præstandam invitaverit? Cæterea inhumanum & quodammodo ignominiosum fuisset, si Christus executioni miraculi alium quam Petrum, ad quem casus, & compellatio Exactorum negotium devolverat, deputasset. Visus enim sane fuisset Petrum repudiasse & indignum judicasse, quin etiam ei succensuisse, quod exactoribus gratificatus negotium apud Dominum agendum in se suscepisset. Si modo tum alius aliquis ex discipulis adfuit, & non solus Petrus: quod etiam Jansenium non inprobasse visum est. Qvis vero etiam tam audax fuerit, ut reliquos Apostolos didrachma nondum solvisse dicat: Quod si solverunt omnes præter Petrum,

non opus fuit, ut Dominus præter Petrum pro ullo solveret. Observandum tandem & hoc est omnibus, quod, quorum certam rationem Scriptura non reddit, certam earum dare nemo possit

§. 6. *Quarto* quærunt; *Quare Christus miraculum potius facere, quam ex loculis, in quos, quæ mulieres religiosæ & alii in necessarios usus suppeditabant, conjiciebantur, tributum solvere voluerit? Hyeronymus* hanc rationem reddit, quod Christus bona pauperum in tributum verteret noluerit. Quam a paucis probari asserit h. l. *Maldonatus.* Rationem quoque non invalidam subjungit; Nam quæ in loculis erant, ad omnia necessaria mittebantur: at tributum solvere, quando alias Christus volebat, unum erat ex necessariis. Aliam rationem ex *Chrysostomo & Euthymio* idem recenset, ita Christum solvere tributum voluisse, ut nec publicanos offenderet nec suum perderet privilegium, dum non ex suo, sed ex invento solveret. Non parum placet hæc ratio *Maldonato.* Sed sine ulla, quam quidem videam, ratione. Quomodo enim Dominus non ex suo numeravit tributum, si ex invento? Num ergo inventum non erat ipsius? Sane quando quis invento tantum juris acquirit, ut possit inde debitum tributum solvere, negare nemo poterit, quod proprietatem & dominium in eodem acquisiverit. Et si stater inventum fuit, non suum, respectu Christi; quid de pisce dicemus, in cujus ore stater inventus est? Num hic quoque inventum aliquod fuit, non proprietas? Quod si piscis fuit proprietas; ut quid non starer in ore ejus? Porro quodam fuit Privilegium, quod Christus perdere noluit? Nos sane nullum Christi hic privilegium agnoscimus; sed dominium. Nonne enim dominium est, quod liberat Filios Regum a tributo? Sane: nam Filii Regum jam sunt Domini: licet regnum non administrent. Nec Dominus aliquod tantum sibi privilegium arrogare voluit, sed verissimum dominium, quod ipse Deus habet super omnia. Sed & ipsi Maldonato hactenus placuit isthæc ratio, ut subjecerit; *Quanquam ego veram suspicor esse rationem, quod tunc alii discipuli, qui loculos gestabant, non adessent, & cum nollet publica-*

nos

nos offendere, ad solvendum tributum miraculum fecerit. Suspicio hæc, quod discipuli, qui loculos gestabant, non adfuerint, nihil offendit. Sed si utique adfuerint, non tam diu procul dubio, nec tam procul adfuerunt, ut expectari adventus eorum non potuerit, si Christus expectare voluisset, & paulisper morari exactores. Nam venerunt exactores, antequam Christus cum suis discipulis de primatu loqueretur in regno Cœlorum. Atqui cum dicipulis in iisdem ædibus de primatu hoc egit, mox, postquam ex itinere venit, & domum ingressus est: quod ex his verbis Marci IX. vers. 33. *Et venit in Capernaum, & quum in domo esset, interrogavit eos; Quid in via inter vos disceptastis?* manifestum esse puto. Oportet itaque discipulos reliquos non procul, & non diu abfuisse. Et quis scit, annon citius adfuerint, aut tam cito, quam Petrus a mari reversus est? Ergo non multum tribuimus huic Maldonati rationi. Probari potius debuisset ratio Chrysostomi & Euthymii, Maldonato, quam improbavit. Et hæc est; Christum ostendere voluisse, se etiamsi tributum solveret, terræ & maris Dominum esse, quandoquidem ex mari ipse tribum acciperet. Nos hanc rationem, tanquam optimam probamus. Nec dubitamus, quin Petrus exactores secum ad mare duxerit, & miraculi Spectatores fecerit. Nimirum Christus illorum infirmitatem, aliorumque hominum, offendere noluit, tributum non solvendo: ad cognitionem tamen majorem de se deducere voluit, ostendendo, se in mare quoque possidere Dominium; si quo modo discerent, non ipsum ex necessitate infirmitatis suæ tributum solvere, sed quia spontanea sui humiliatione legibus, quibus homines obeligantur, se legum Dominus subjecisset.

§. 7. *Quinta* succedit *Quæstio; Num Christus Staterem in ore piscis creaverit verbo suo; an præscientia sua præcognoverit tantum; & sua omnipotentia piscem hamo Petri affixerit? B. Hieronimus* dubitat. Certum est, quod argumentum Divinitatis Christi sufficientissimum sint, omniscientia & omnipotentia ejus. Utriusque

actus cum manifestissimus sit in hoc negotio, non dubium esse debet, quin suffecissent, si soli fuissent. Itaque non reprehendendus est *D. Hunnius*, quasi argumentum ex facto Domini pro Domino sumendum penitus enervasset, quando scripsit; *Si ad absolutam Dei omnipotentiam confugiamus, cui scimus non esse impossibile omne verbum, potuit ipse talem monetam vel de novo condere, & fundere; aut fieri potuit, ut numisma illud quocunque tandem modo in aquam illapsum deglutiretur a pisce, idque nutu Christi, qui etiam maris est Dominus, ut reipsa comprobavit. Quemadmodum Dei nutu Balena seu cete deglutivit Jonam, & eundem rursus in littus jubente Domino evomuit; Et hoc posterius priori est versimilius.* Interim prius, creasse Christum Staterem in ore piscis longe videtur probabilius. Non dubito, quin Dominus voluerit ex suo tributum solvere, hoc est ex eo, de quo ipsi inter homines conversanti nemo jure movere litem posset, ullo modo & casu. At certe si qui staterem amisit, cognovisset in ore piscis inventum esse, movere litem juxta legem saltem Mosaicam potuisset. Quandoquidem itaque Domino miraculum hoc facere placuit, existimo observare istud voluisse. Præterea non video, quandoquidem Christus miraculum insigne facere voluit, quare non optime & perfectissime facere voluerit. Perfectius autem & excellentius fuisse, si non tantum inveniri & deglutiri a pisce staterem fecit, & in ore etiam ejus creavit, extra controversiam positum puto. Sic in aliis multis miraculis Christus se creatorem probavit: ut, quando panes creatoria virtute auxit, Matth. XIV. & XV. non aliunde omnipotenter adduxit: quando ibidem virtute creatoria restituit & reparavit in visu cœcorum, & membris claudorum, atque in corporibus ægrotorum mortuorumque; quæ illis deerant. *Maldonato* hoc quoque videtur probabilius. Sed rationem addit hanc; *Quia non solent pisces, si quando staterem aut aliam pecuniam deglutiunt, eam in ore habere, sed in ventre. Itaque ille piscis, si staterem illum ipse accepisset, non in ore sed in ventre habuisset.* Quæ ratio parum est valida. Nam qui dicunt, quod piscis deglutiverit state-

staterem, dicunt hoc etiam, ut ex *D. Hunnio* apparet supra, quod Dominus piscem ad deglutiendum paraverit. Ubi non respiciendum ad id, quod natura alias suggerit, sed quid qui deglutire jussit, voluerit. Nam alio qui etiam piscis, atque alia animalia, quando in ore aliquid sentiunt, in ventrem deglutiunt. Ergo si naturæ instinctum res secuta fuisset, postquam Christus staterem in ore piscis creavit, sine dubio piscis eum deglutivisset. Sed qui supra naturam in ore creavit, supra etiam naturam, ut in ore retineretur, fecit.

§. 8. Quæri etiam distincte posset, quid didrachma & stater fuerint; sed quia in principali quæstione commode & sufficienter de iis agi potest, ad ipsam VI. *principalem quæstionem* accedimus. Illa vero hæc est: *Cujusmodi fuerint Didrachma, quæ a Christo exactores exegerint, & de quibus Christus tam multa cum Petro collocutus sit, tandemque solverit?* Didrachmum ratione nominis ignotum non est: duas nimirum drachmas valens. Sed si Hebræorum aliorumque populorum monetas contuleris, non adeo certum est, quid valuerit. *Maldonatus* in h.l. *Didrachmum*, inquit, *argenteæ monetæ genus erat, idem prorsus valens, atque duo Hispanica regalia, duo Italici Julii, decem solidi Gallici hoc quidem tempore. Nam regale Hispanicum drachmam unam argenti pendidit. Didrachmum duas, ut nomen indicat, drachmas continebat, sicut tridrachmum tres, tetradrachmum quatuor, id est siclum Hebraicum. Siclus enim Hebræorum tantum pendebat, quantum quatuor Hispanica Regalia, & quantum Francus Gallicus, quem Henricus III. his annis cudit. Est hæc sententia plerorumque. Lyranus in collatione ad monetam Gallicam dissentit, post alias refutatus etiam propterea a Maldonato h. l. qui, ut diximus, scribit tetradrachmum, id est quatuor drachma siclum efficiebant; unde sequitur, didrachmum, id est, duas drachmas dimidium sicli effecisse, quod singuli Judæi majores viginti singulis annis pendere jubentur. Ex eo autem Exodi loco (cap. XXX. vers. 13.) Lyrani opinio a multis refutata aperte convincitur. Putat enim didrachmum solidum fuisse Gallicum, id est, duodecim, ut ipse vocat, parvos Turonicos, Cum Moyses dicat, siclum viginti obolos habuisse.* Cum

se. Constat autem obolum unum idem fuisse, atque solidum Gallicum. Nam ut diximus, ipse pondere certum est, Francum unum siclum pependisse, sicut quatuor Hispanica Regalia & Francum viginti solidos sicut siclum viginti obolos habere. Itaque didrachmum, quod Lyranus unum tantum solidum habuisse putat, decem solidos habebat. Hanc suam sententiam cum Budæo lib. de asse, qui didrachma septem solidos tantum valuisse, scripsit, sic conciliat, quod tempore Budæi Hispanicum Regale, quod drachma argenti est, tribus solidis cum semisse æstimatum sit, suo autem (h. e. Meldonati) tempore, quinque. In comparatione autem ad monetam Hebraicam aliud plane deprehentitur in LXX. Interpretibus. Hi namque Exodi XXX. vers. 13. Siclum sacrum vertunt *δίδραχμον*, atque adeo duas tantum illi dederunt drachmas. Verum *Lightfootus* conciliat, quod quemadmodum siclus communis vocatus sit *δίδραχμον*, sic illis placuerit siclum sacrum vocare *δίδραχμον*. *Septuaginta*, inquit, *quidem interpretes in Exod. XXX. v. 13. ἥμισυ τοῦ διδράχμου reddunt, ast insuper hoc addentes, ὅ ἐστι κατὰ τὸ δίδραχμον τὸ ἅγιον. Esto; totus siclus fuit δίδραχμον ἅγιον: Hemisiclus tunc esto δίδραχμον δημόσιον.* Prolixius autem de hoc agit *Lodovicus de Dieu* Appendic. ad Evang. Matth. cap. XVII. *Drachmam*, inquit *Syrus vertit* זוז *δίδραχμον. duo* זוזין. *Est autem apud Magistros* זוז *quarta pars τοῦ* סלע *sive* שקל *sicli sacri. Adeo ut duo* זוזין *sive δίδραχμον dimidium sicli sanctuarii, quantum quisque Israelitarum ex lege pendebat Deo Exodi XXX. v. 13. Ubi tamen non dissimulandum, non medium, sed integrum siclum sanctuarii vocari δίδραχμον LXX. Interpretibus, &c. Quocirca altero plus ejus, quod dari solebat Deo, dederunt Cæsari, si hic apud Matthæum tantundem valet δίδραχμον, quantum ibi apud LXX. Seniores. Negat id Josephus de Captivitate Judaica. lib. 7. c. 26. Ubi in alteram sententiam de Vespaniano his verbis* ait: φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε, δύο δραχμὰς ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν. *Tributum autem Judæis ubicunque degerent, indixit, duas drachmas jussis singulis in Capitolium quotannis confer-*

re, sicut ante hac Hierosolymitano templo pendebant. *Dicendum itaque ambiguum esse* τὸ δίδραχμον, *dicique non tantum de siclo Communi, sed etiam de sacro.* *De Communi proprie, quippe qui dimidium existens sacri, duo* זוזין, *duas drachmas, vel quod idem, duo* דינרין *duos denarios comprehendebat.* *Atque illud esse* δίδραχμον *apud Matthaeum.* *De sacro autem, cur & quomodo a LXX. Senioribus usurpetur, non adeo liquet. Quippe qui* τετράδραχμον *melius, quam* δίδραχμον *vocaretur; quatuor enim* זוזין *Drachmas, sive* דינרין *denarios ipsum continere, non tantum ex Communi Hebraeorum sententia constat (vide Aruch in voce* סלע *& Thesbi Eliae in* זוז *) sed & Josephus lib. 3 cap. 9. Antiquit. Judaic. id confirmat,* ὁ δὲ σίκλος, *inquit,* νόμισμα ἑβραῖον ὢν ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας. *Hinc & quinquaginta sicli, quae levit. XXVII. vers. 3. aestimatio erat maris voto Deo consecrati, dicuntur apud Philonem de voti satisfactione voluisse* δραχμὰς διακοσίας νομίσματος ὁλαργυρεῖς *drachmas ducentas e solido argento: Si ducentae drachmae valent 50. siclos, ergo quatuor drachmae singulos.* *Cur ergo hic siclus* δίδραχμον *vocatur? Non aliam conjectare causam possum, quam quia communis siclus constabat drachmis duabus, siclum in genere vocatum fuisse translatum, etsi is quatuor constaret.* Æthiopicum Evangelium Matthaei δίδραχμον, accepit pro Denario, h. e. drachma. Ubi *Ludovicus de Dieu* existimat, sumsisse hoc ex Matth. XXII. Ubi Numisma census vocatur denarius. *Sed nullius,* inquit, *momenti est. Etsi enim duobus denariis absolveretur census, recte tamen numisma census dicitur fuisse denarius, quia ea moneta erat quae in censu solvendo adhibebatur.* Idem miratur, quod Evangelium Hebraeum Matthaei utriusque editionis pro didrachma habeat דרכמון quod drachma unam denotat. *Teophylactus* & alii putarunt didrachmum facere quinque siclos sacros.

§. 9. *Stater* quandum valuerit, magis quidem certum est Autoribus, si verbum spectaveris; aeque tamen incertum si rem consideres. Nam communis in hoc videtur consensus esse, quod stater duo δίδραχμα fecerit. Sumunt ex hoc, quod Christus jusse-

rit Petrum, ut pro se & Petro daret staterem. Ubi sine dubio voluerit plus non dari, quam quantum duo deberent viri. Jam vero singulos viros unum δίδραχμον debuisse, & solvisse. Ut adeo, quod dictum, stater duo δίδραχμαι præcise exæquaverit. Verum enimvero, utut in hoc consentiant Autores; nihilominus omnis dissensus de διδράχμοις, in hanc vocem simul influit. Si namque cum LXX. Interpretibus δίδραχμον feceris siclum sacrum, stater erunt duo sicli sacri. Si cum Æthiopico δίδράχμον dixeris denarium; Stater efficiet duos denarios. Si cum plerisque didrachmum fuerit tibi siclus communis; Stater erit siclus sanctuarii. Si cum Chrysostomo, Theophilacto & aliis didrachmum putaveris esse quinque siclos sacros, stater faciet decem siclos. Et sic porro si in aliorum populorum monetas didrachma & staterem convertere conabimur? Eorum sententias, qui abud Theophyl. vel pro margarita, vel pro tributo, vel pro quarta parte numismatis accipiunt, non probatum iri puto.

§. 10. Equidem in hac re non parum obscura judicium mihi temere non sumam de doctissimis viris, non tantum quos nominavi, sed quos non nominavi etiam, qui plures: dicam tamen, quid mihi videatur. *Primo*; nisi ipse fallor, falluntur doctissimi plurimi in sua de זוזים Susim Hebræorum sententia, quando eos simpliciter idem cum drachmis etiam ratione valoris esse volunt. Doctiorum hic esto judicium. Ergo namque invenio, quod, ut distincti fuerunt sicli, sic distincti etiam fuerint זוזים Susim; perpetuum autem hoc fuerit, ut quilibet siclorum haberet quatuor Susim, sive esset siclus sacer, sive civilis, sive magnus, sive parvus. Siclum sacrum habisie suos Susim, certum est: Qui fuerunt Susim sacri. Atqui fuisse זוזי מדינה non minus certum est. Nam Tractat. *Kethuboth* cap. V. Mischn. 8. scriptum est; *Et vasa quinquaginta Susorum.* Ubi *Gemara* fol. *65.2. Dixit Abai, hi sunt quinquaginta Susim* פשטי *simplices*: Ubi *R. Sulomo* annotat; *Susi simplices sunt susi provinciæ* (h. e. provinciales seu Politici) *qui habent octavam partem* (argenti,) *quod est in Susim Tyriis* (qui iidem

iidem sunt sacri) *Nam omne argentum provincia habet unam partem octavam de argento Tyrio: Sicut supra diximus. Siclus provincia est dimidius Susus, qui est octava pars sicli* (sacri.) Sic ibid. cap. VI. Misch. 5. scribitur; *Qui elocat filiam suam simpliciter, diminuet* (dotem ejus) *infra quinquaginta Susim.* Ubi *Iom Tob*; *Expositum est in Gemara, quod sit argentum provinciale.* Confer ibit. *R. Salomonem.* Porro tractat. *Baba Bathra* cap. X. Misch. 2. ita habetur; *si scriptum fuerit* (in obligatione:) *Susim centum, qui faciunt siclos viginti, non debebuntur illi nisi viginti* (sicli). *Sin; Susim centum, qui faciunt siclos triginta, debebitur illi, nisi libra.* Ubi glossa *R. Salomonis; si scriptum fuerit in ea* (scil. obligatione mutuo dantis,) *Susim centum, qui faciunt viginti siclos, mutuo accepit N. ab N. Tum etiamsi centum Susim alias faciunt vinginti quinque* (siclos,) *tamen non debebitur mutuo danti, nisi libra octaginta Susorum. Nam manus Domini obligationis succumbit. Et contra exigentem a proximo suo valet exceptio quod forte sic explicanda sit* (obligatio;) *Susim centum minuti & deficientes, qui non valent nisi siclos.* Et ad verba; *Sin Susim centum, qui faciunt triginta siclos*, ita habet; *Non debebitur illi nisi libra centum Susorum. Potest enim ita exponi; Susim centum, qui faciunt triginta siclos leves, qui non faciunt, nisi vinginti quinque siclos* (bonos) Conf. *Bartenoram* ad h. l. Hic habemus contractus civiles, in quibus usitati erant sicli civiles. Et præterea juxta Gemaristas & Glossatores; Sicli qui in verbis Rabbinorum (Mischnicis) occurrunt, sunt sicli provinciales. Atqui nihilominus horum siclorum quilibit habet quatuor Susim. Præterea habemus hic siclos graves, & siclos leves: Susim graves, & Susim leves. Et Susim leves quinque siclos faciunt singulos. Contra sicli leves singuli Susim bonos ternos cum triente continent. Sicli autem boni singuli quaternos Susim bonos. Itaque verum quidem est, quod siclus provincialis valuerit tantum duos Susim sacros: in argento autem tantum habuerit octavam partem sicli sacri, reliquas septem partes in ære. Interim tam siclus politicus, quam siclus sacer habebat suos quatuor Susim, qvi

 viginti

vinginti quatuor obolos habebant omnes, singuli sex. Quin verisimile mihi fit, quod pondus unum idemque plane fuerit utriusque sicli, tum sacri, tum profani; nisi quod materia ex qua discrimen faciebat. Nam sicli sacri ex puro erant argento, cum in siclo profano seu civili non, esset ex argento nisi pars octava, reliquis septem ex aere existentibus. Et haec quoque ratio videtur, quod siclus Tyrius & sacer Hebraeorum plane conveniebant. Nam & Tyrius ex puro argento fuit. Habeo vero etiam hic consentientem *Rambamum* tract. Bechor. cap. VIII. Mischn. 6. ubi inquit; *Omnia haec, quae hic commemorantur, sunt argentum Legis: quae vero in Thalmud, e. g. de dotibus mulierum & mulctis habentur, sunt argentum provinciale, h. e, quod habent idem aestimationis cum Darkemonim monetae Hierosolymitanae, qui fuerunt octava ex parte ex argento, cum septem partes essent ex aere. Et hic etiam est traditio in manu mea, a patre meo, qui accepit a Praeceptore suo p. m.*

§. II. Jam, *Secundo* quod collationem ad monetas aliorum populorum attinet, ipsis Hebraeis ignotum est, quodnam pondus verum siclorum fuerit: ad traditiones valde incertas decurrunt Audiamus *Rambamum* ad Tract. Bechoroth cap. VII. Mischn. 6. *Pridem*, inquid, *exposuimus aliquoties, quod siclum, cujus in lege sit mentio, Deus benedictus vocaverit* שקל *siclum. Idem vero dicitur etiam* כסף *argenteus; quemadmodum dicitur: Quinquaginta argentei & centum argentei. Iterumque dicitur; Argentum triginta sicli: Caeterum fuit pontus ejus 24. Darkemonim; Pondus autem Darkemon 16. grana. Atque haec ipsa sententia Talmudis, de qua dubitandum non est. Porro Traditio est in manibus nostris, a Patre meo, Domino meo, p. m. qui accepit a Patre suo, ab avo suo, alter ab altero p. m. quod granum hoc, quo existimant pondus hoc, sit granum hordei. Cujus tamen rei ego nullam scio causam.* Praetera ex iis, quae paulo ante dicta sunt, patet, quod ne ipsae quidem monetae Haebraeorum ejusdem ponderis fuerint. Erat namque praeter distinctionem sicli in sacrum & provanum, qui ratione materiae distincti erant, ut ille ex puro argento esset, hic octavam tantum partem argenti

habe

haberet, adhuc scili distinctio alia, tum Ecclesiastici, tum Politici, in gravem seu bonum, & in levem seu deficientem ; quorum ille 384. grana, hic grana 320. habebat. Sic Susim erant graves seu boni, qui 96. grana, & leves seu deficientes, qui tantum grana 80. pendebant. Sicli graves, & Sisim graves, si Hebræis credimus, facti & constituti sunt a sapientibus, sub templo secundo? leviores ab ipso Mose traditi. Cujus rei causa nulla inventa est ab iisdem, nec forte invenietur, nisi hæc, quod Mosis sicli & Susim purius argentum habuerint, adeo, ut, sub templo secundo, sicli grana 384. tantum, argenti purissimi habuerint, quantum tempore Mosis habuerunt grana 320. & Susorum sub secundo templo grana 96. tantum, quantum Susorum Mosaicorum grana 80. Verosimile namque est, quod sub templo secundo ars cudenti argenti purissimi sine additamento æris, quam Mosaica & sequentia, usque ad Captivitatem Babylonicam tempora habuerunt amissa sit. Itaque sapientes sub templo secundo, cum nihil de quantitate argenti purissimi diminutum vellent, ne ea Mosaica traditione discessisse viderentur, maluerunt siclos & Susos augere. Nec credi fere potest, quod homines alioqui traditionum observantissimi, in siclis ipsis sacris aliquid discriminis & mutationis introducturi fuissent, nisi deprehendissent, non tam esse mutationem, quam exæquationem.

§. 12. *R. Salomo* comparationem instituit siclorum & Denariorum, cum aureis nummis sui seculi, dixitque, denarium idem fuisse atque aureum. Unde cum siclus quatuor habuerit denarios, consequitur, siclum valuisse quatuor nummos aureos. Sed corrigit eum *Moses Nachmanides* ad Exod. XXX. vers. 13. Verba hujus translata adscribam. *Schripsit*, inquit, *Raschi, quod sicli pondus sint quatuor aurei, qui faciunt semunciam, juxta justum pondus Coloniæ. Nimirum invenit Rab expressum in Gemara, quod siclus quatuor habeat denarios. Traditione autem edoctus est, de pondere denariorum, quod æquale esset ponderi aureorum. Sic namque scripsit in glossa suo ad Gemaram tractatus Baba Kamma ; Denarii pondus*

est

est aureus, & sic vocant Constantinopoli aureum denarium. Quæ omnia quidem sunt verissima. Verum enim vero accepit Rab de aureis, qui inventi sunt in ipsius seculo, & in seculo nostro, quorum pondus exæquat semunciam, ut commemoravit. Quod faciendum non est. Nam Reges gentium diminuerunt aureos. Pridem scriptum invenimus in verbis Autoris Constitutionem Magnarum, & Geonim priorum, quod Denarius, cujus per totum Talmud mentio fit, sit Denarius Schesch denag, qui denarium Arabicum sexta parte excedit. Itaque juxta quantitates, quæ in verbis eorum inveniuntur, denarii, de quibus Talmud, majores sunt, quam aurei, qui inveniebantur & usuarii erant tempore illius (Raschi) *tertia prope parte. Ut siclus habuerit tres partes quartas unciæ juxta pondus terræ hujus; quæ eadem est cum uncia, quam Rab. p. m. commemoravit.*

§. 13. Siclos sacros cum communiter comparent ratione valoris, dicantque, sacrum habuisse, quatuor denarios, profanum duos: id etiam in dubium vocat *Moses Nachmanides* ad Exodi 30. v. 13. *Scito* inquit, *quod sicli legis sint ejusmodi sicli, quorum singuli sicli habeant quatuor denarios: sed siclus, qui in verbis sapientum* (Talmudicorum) *memoratur, e. g. quando legimus siclum mutuo dedisti mihi, qui exæquat Sela: Sela mutuo dedi tibi, qui exæquat siclum, habent,* (tantum) *duos denarios, h. e. dimidium sicli sacri. Cujus rei ratio est inde, quod populus siclos vocaverit dimidios istos siclos, quotannis* (templo) *pendebat. Id quod similiter in usum venit stylo sapientum in Mischna. Atque inde factum, ut aliquis diceret proximo suo, siclum mutuo dedisti mihi; q. d. pondus quod Israelitæ pendunt* (templo.) *Factum tamen esse potest, ut templi secundi tempore cuderint monetam argenteam duorum denariorum, ut commoda esset, quæ daretur Exactori sancti Thesauri, ne indigerent Collybio: quam monetam vocaverint siclum, siclum autem Mosis, qui est siclus Legis, vocaverint Sela, juxta Targum. Equidem est, qui dicit, quod ratio inde sumenda, quod dixerint,* (sapientes:) *Libra sancta gemina fuit. Atque sic* (geminas) *fuisse quascunque monetas: quod verum non est.*

§. 14. Cum se ita res habeat, apparet, quam difficile & laboriosum,

rioſum ſit, monetas iſtas Judaicas in monetas aliorum populorum transmutare. Nos certe hic laborem iſtum non ſuſcipimus. Obſervamus *Tertio*, quod ad noſtrum inſtitutum magis pertinet, Comparationem cum drachmis Atticorum. Habet noſter textus διδραχμον: habent LXX. Interpretes. Invenimus duas drachmas vocari a Joſepho dimidium ſiclum ſacrum, qui quotannis in uſum templi colligebatur. Legimus, Philonem unicuique ſiclo ſacro dare quatuor drachmas. Repetantur enim hic, quæ ſupra ex Lightfooto & Lud. de Dieu adduximus. Conciliatio potisſima Joſephi cum LXX. fuit, quod quum ſiclus vulgaris duas tantum drachmas habuerit, & inde illi διδραχμȣ nomen datum, mox nomen ad ſiclum ſacrum translatum ſit. Sed iſta conciliatio fundamentum nimis incertum habet. Supponit namque, quod tempore LXX. Interpretum ſiclus communis jam appellatus fuerit διδραχμον. At unde hoc probabitur. Potius dicendum videtur, quod LXX. Interpretes, qui omnium maxime, & primi forte monetas & alia Judæis peculiaria conſuetudinibus Græcorum conferre coacti ſunt, deprehenderint, ſiclum ſacrum accedere proxime ad drachmas duas Atticas. Quid ergo, ſi hinc dixerimus nomen ad communes ſiclos translatum: quemadmodum nomen ſiclorum a ſacris ad profanos venit? Sane hoc longe nobis videtur probabilius. Et commodisſime maxime factum eſt, ſi ſiclorum communium ſeu profanorum pondus exacte idem fuit, cum pondere ſiclorum ſacrorum: quod nobis ex fundamentis Talmudicis, quæ ſupra produximus, magis probatur. Nam tum, ſi pondus reſpexerimus, tam vere ſiclus Politicus erat διδραχμον, quam ſiclus Eccleſiaſticus. Interim quando non ad pondus, ſed ad valorem communiter in contractibus & permutationibus receptum, ſpectaverimus, dimidius ſiclus ſacer ſeu Eccleſiaſticus, qui ratione ponderis une erat δραχμὴ, valebat duas drachmas politicas. Integer autem ſiclus ſacer valebat quatuor drachmas politicas. Atque διδραχμον ſacrum, ratione ponderis ſic dictum, erat τετράδραχμον

ſeu τέτραχμον politicum ratione valoris. Unde recte dixit Philo, quinquaginta ſiclos maris per votum Deo conſecrati fuiſſe δραχμάς διακοσίας drachmas ducentas, ſed νομίσματ☉ ὀλαργυρίȣ, numiſmatis pure argentei, cujusmodi fuerunt ſicli ſacri, non autem in pondere, i. e. valuiſſe tantum in puro argento, quantum ducentæ drachmæ in pondere argenti non puri. Recte etiam Joſephus Antiquit. Jud. lib. 3. cap. 9. de ſiclo ſacro loquens, ait, quod fuerit moneta Hebræorum continens quatuor drachmas Atticas in valore, quem drachmæ quatuor Atticæ habbant, in pondere ſiclorum communium. Idem etiam recte ſemiſiclum ſacrum a Veſpaſiano impoſitum, vocavit δύο δραχμὰς duas drachmas, reſpiciendo valorem, qui cum διδράχμῳ politico idem erat. Forte etiam hoc acceſſit, quod drachmæ atticæ cum drachmis vulgaris monetæ Judaicæ tempore Philonis & Joſephi coinciderint.

§. 15. De ſtatere *Quarto* obſervamus, quod non poſſit eſſe idem in noſtro loco cum אסתירא *Iſthera*, quam ſtaterem Lexicographi vocant. Nam invenimus in Talmude, quod Iſthera iſta fuerit octava pars monetæ Tyriæ, quæ fuit ὀλαργύρι☉ ex puro argento: Ut dimidium etiam tantum Suſi pondus habuerit. Non itaque dici poteſt, quod ratione ponderis idem fuerit cum ſiclo profano, & continuerit quatuor Suſim, quos drachmas fuiſſe putant; atque adeo pependiſſe quatuor drachmas, ſicut ſtater Atticus. Per errorem dici eum ſtaterem puto, vel ob affinitatem vocabuli, vel quia R. Salomo eum dicit ſiclum provincialem, ſeu profanum. Quod R. Salomo tamen non dixit, niſi in reſpectu ad argenteum, de quo tantum Iſthera, quantum ſiclus provincialis habebat. Puto namque id dicere voluiſſe, quod habetur in *Gemara Kidduſchim* fol. 11. 2. *Noli, dicere; Cujusmodi ſiclus eſt? Uti que quatuor ſuſorum* (Tyriorum) *ſed* (dic) *quid eſt ſiclus? dimidium Suſi.* (Tyrii:) *quem faciunt homines, qui dimidium Suſi vocant Iſthera.* En! hi homines octavam partem ſicli ſacri vocant Iſthera: non autem ſiclum ipſum, quem facunt. Præterea valde dubium

bium est, num Isthera sit factum ex stater: malim ex Græco ἀστὴρ, ἀστέρα, deductum. Et sane sunt, qui Asthira legunt non Isthera; quibus assentire malo, sive quod moneta figuram stellæ habuit quæ dimidium Susi valuerit; sive ratio aliæ fuit. Cæterum staterem Atticum quatuor continuisse drachmas, in controversiam non voco. Sed in hoc sita est quæstio, quomodo stater continens tot drachmas, ad monetam Hebræorum applicandus sit? Cum de ipsis drachmis maxime res dubia sit, ut supra diximus. Staterem valuisse siclum sacrum, & duos profanos, video sententiam esse omnium ferme interpretum. Sed firmius argumentum non video quam ex eo, quod Christus dixit; *Eum da pro me & pro te.* Nimirum Christum non voluisse, ut Petrus plus daret, quam quantum uterque deberet. At quemque illorum debuisset dimidium siclum sacrum. Ut necessarium sit, staterem duos dimidios siclos, seu duos integros profanos. h. unum integrum sacrum valuisse. Verum enimvero hoc argumentum pro se fecerit facile, quisquis aliter de debito Christi, quod sponte suscepit, & de Petri obligatione statuerit, atque aliam de drachmis, atque didrachmis sententiam foverit. Ita Æthiopicus, cui δίδραχμον est denarius, dicet staterem valere duos denarios. Theophilactus & alii, quibus didrachmum est siclorum quinque sacrorum moneta, staterem dicent valere decem siclous sacros. Ut supra §. 8. jam indicavimus.

§. 16. Ut nostram, *Quinto*, de istis sententiam exponamus plenius, dicimus 1. *Nobis maxime probari, quod sicli apud Judæos, ut & Susi, ratione ponderis, fuerint diversi, alii quidem graviores, alii vero leviores, ita tamen, ut quilibet siclus, sive magnus, sive parvus fuerit, nihilominus habuerit suos quatuor Susos, responderintque siclis parvis Susi parvi, & siclis magnis seu gravibus Susi graves.* Hoc namque nimis manifestum, & firmiter fundatum est in tractat. *Baba Bathr.* fol. 165. 1. quem locum supra citavimus. Originem hujus discriminis Maimonides adscripsit sapientibus sub templo secundo: quod libenter admittimus, & adhuc nobis non displi-

cet

cet ratio, quam indicavimus, quod argentum tam purum, quam sub templo primo, & tempore Mosis, cusum est, non cuderint in monetas post captivitatem Babylonicam, amissa arte, quam Majores habuerint, usi tum laudatiori Tyria. Ubi vero quum argento aliquid additum sit, de cæteris metallis, pondus augere coacti sint. Confirmor in hoc, quod *Maimonides* ad Cap. II. Mischn. 4. Schekalim, annotat, Judæos postquam ex captivitate Babylonica ascenderunt, aliquandiu monetam Darbonoth duplorum siclorum, sacrorum habuisse; post cepisse demum siclos sacros cudere; & tandem siclos sacros dimidios, h. e. שקלים siclos ut vocat. Diximus II. *Non invenire nos ullum fundamentum, propter quod dici possit, siclum profanum seu Politicum minus vel dimidium habuisse pondus respectu siclorum sacrorum: Ut adeo consentiamus illis, qui unum idemque pondus siclorum sacrorum & profanorum faciunt.* Non tantum movet nos hic autoritas Rambami, Raschii, quos supra in hanc rem produximus & allegavimus sed maxime Talmudicorum. Nam Rambamus & Raschius, cum aliis tribuunt siclo profano septimam partem sicli sacri ex argento, & septem partes ex ære. Quomodo idem utriusque pondus fuisse oportet. Talmudici vero non tantum siclo sacro, qui in rebus Scripturæ habetur, quatuor Susim assingnant, sed profanis quoque suis: quod haud obscurum puto per exemplum, quod ex Baba Bathra adduximus. Nam non video, quare dubitandum sit, quin istic sermo sit, de siclis civilibus, cum ibi non tantum sermo sit, de dotibus sponsalitiis, inquibus, exceptis saltem pauperibus, siclum sacrum locum habere, quidam etiam ex Rabinis contra Rambamum aliosque statuunt, sed de contractibus civilibus in genere: quo de §. 9. egimus. Sententia *Mosis Nachamanidæ*, quam in §. 10. adduximus, mera conjectura videtur, quando scil. putat dimidios siclos cusos esse illos, qui vulgariter sicli vocati, quod templo darentur, & vulgo dicerentur colligi, aut dari sicli. Certe fundamentum rei non invenimus: quæ alioqui forte non absurda foret. Nec Nachmanides ullum adfert.

Con-

Contra autem Nachmanidem est, quod jam Moses Exodi XXX. v. 13. suo tempore indicat discrimen fuisse inter siclum profanum & siclum sacrum. Quid enim aliud vult, quando ibi dicit: *Dabunt dimidium sicli, in siclo sanctitatis seu sancto*: Quid opus fuit hoc dicere, si alius siclus tum non fuit nisi illi sacer, ut vocatur; Putarim itaque discrimen fuisse antiquissimum, ut in sacris ob honorem Dei & rerum sacrarum, puro uterentur auro, licet alias in civilibus monetæ puro auro non essent. Ita alias quoque in cultu sacro optimaquæque danda & sacrificanda erant; ne quis videretur Deum defraudare velle. At discrimen vel potius diversus vocis usus quem dicat Nachmanides, diu post Constitutionem Mosacam introductus fuisset. Alioqui dimidios siclos cusos esse, qui & necessarii in datione siclorum dimidiorum, ut si quis dimidium non haberet, permutare cogeretur cum collybio, non negamus & docet tractus Talmudicus *bekalim*. Dicimus III. *materia autem discrimen fuisse, inter siclum sacrum & profanum tantum non firmissime nobis persuademus: & adstipulamur iis, dicunt, ex Hebræis maxime, quod siclus sacer ex puro & solido argento, fuerit, profanus autem non nisi octavam partem argenti reliquas septem æris habuerit.* Hæc rectissime etiam dicta est moneta provincialis, quemadmodum & nos monetam materiæ minus probæ, & quæ autoritate potius Magistratus quam materiæ nobilitate, valet, provincialem vocare solemus, Land-Müntze. Non video, quid Philo sibi velit, si hoc non vult, cum dicit, quod 50. sicli hominis voto consecrati faciant ducentas drachmas νομίσματος ὁλαργυρίυ, *monetæ pure argenteæ*. Sane distinguit monetam in eam, quæ est pure argentea, & in eam, quæ non est pure argentea. Non etiam video, qui apud Talmudicos possit aliquis סלע siclus esse, ut illi loquuntur, פלגיב רזווא *dimidius susus*, nisi materiam spectemus, quod scil. de argento dimidium Susum tantum habuerit, reliquæ septem parte ex ære fuerint. Dicimus IV. *Omnino probabilius est, quod pondus sicli fecerit duas tantum drachmas, sive de*

 sicl

siclo sacro, sive de profano loquamur; Ut duo Susi una fuerint drachma: ratione valoris post modum siclus sacer dimidius δίδραχμον, & integer sacer τετράδραχμον vocatus sit; ideo quod dimidius tantum valuerit, quantum duæ drachmæ seu integer siclus provincialis, integer autem quatuor drachmas in siclis profanis, h. e. duos integros provinciales valore æquarerit. Sane longe probabilius est, quod siclus sacer integer & dimidius a profano denominationem aliquam acceperit, quam ut profanus a sacro. Ratio est, quia in ejusmodi rebus os vulgi & consuetudo loquendi populi prævalere solet. Quis vero dubitet, quin longe frequentiores fuerint sicli provinciales, qui in Politicis contractibus usitati fuerunt, quam sacri, quorum in templo præcipue usus? Quæ etiam necessitas, ut suo semper haberent Trapezitas, a quibus populus, siclos templo soluturus, dimidios siclos aut integros sacros acciperet, non sine collybio, si sicli sacri sive integri, sive dimidii apud vulgum frequentes: Facile itaque apparet, qui factum, ut, licet siclus sacer pondus tantum haberet duarum drachmarum, cum tamen valeret duos siclos profanos, vocatus sit τετράδραχμον, & dimidius δίδραχμον. Nam quando in contractu politico, in quo drachmæ provincialis usitatæ, conventum est ab emtore & venditore in quatuor drachmas, emtor autem dedit siclum sacrum, tum quatuor suas drachmas accepit venditor, & emtor dicere potuit, habes hic τετράδραχμον. Sic si conventum fuit in duas drachmas provinciales, vel δίδραχμον: Emtor, si forte habuit dimidium siclum sacrum, eum dans dicere potuit, hic habes duas drachmas vel δίδραχμον. Ita vulgo invaluit consuetudo, ut dimidius sacer siclus δίδραχμον, integer τετράδραχμον appellaretur. Accessit alterum, quod quando dimidius siclus sacer exigebatur & colligebatur a populo, hic vero rarissime, saltem in specie, ut loqui solemus, haberet (hinc namque Collybistæ & Collybium, de quibus multa in tract. Schekalim) factum sine dubio est, ut δίδραχμον politicum a populo exigeretur, non tantum in specie, sed etiam in obolis (confer Schekalim cap. II, Mischn. 3.) solvendum, unde mox &

hic

hic usus obtinuit, ut dimidius siclus sacer vulgo diceretur δίδραχμον. Hoc si statuerimus, non mirum erit, quare septuaginta Interpretes siclum sacrum vocaverint δίδραχμον, duas drachmas; revera namque pondus duarum drachmarum erat: necesse autem simul habuerunt, dicere δίδραχμον ἅγιον didrachmum sacrum, ut ab altero vulgari διδράχμῳ, quod profanum, distinguerent. Non tam promtum mihi est credere, vulgo etiam siclum sacrum fuisse nominatum δίδραχμον, etiamsi esset revera & ratione ponderis, & ratione valoris τετράδραχμον, quia siclus politicus dictus sit δίδραχμον. Qui namque factum est, ut non minus dimidius siclus sacer appellaretur δίδραχμον? Et quam turpis hæc confusio? Jam autoritatem LXX. Interpretum, qui ipsis Talmudistis longe vetustiores, hoc in negotio contemnere non possumus. Eadem ratione factum puto, ut dimidius sacer siclus diceretur שקל siclus, quod fit per totum tractatum Schekalim, nimirum quod æqui polleret integro pro fano: & distinctionis gratia siclus sacer סלע sela appellaretur. Vide Schekal. cap. I. Mischn. 6. & Confer. Maimonidem ad cap. II. Mischn. 4. Hanc comparationem siclorum cum drachmis si obtinuerimus, contenti sumus, & nostro instituto sufficit, nec ad alias monetas, de quibus comparatio nimis incerta & difficilis, accedimus. Perigimus potius, & dicimus V. *Quid jam de statere sentiendum sit, in promtu erit: nimirum cum siclus sacer duas habuerit drachmas, sicut provincialis; Stater autem Atticus fecerit quatuor drachmas Atticas; Sequitur, quod apud Hebræos staterem fecerint duo sicli sacri vel quatuor provinciales.* Existimo autem, quod, licet δίδραχμον duplex Judæis fuerit, ut hactenus dictum, Stater tamen duplex nunquam fuerit, nec τετράδραχμον appellatus sit. Ratio, quæ movet, hæc est: quod stater apud Atticos integra monetæ species fuerit: sicut siclus Hebræi eorum apud Hebræos. Jam Hebræi non habuerunt duas species, quæ stateris pondus haberent, aut staterem singulæ valerent; sed unicam tantum, eamque auream. Hæc moneta aurea non infrequens illis erat in provinciis etiam dicebaturque Hebræis דרבון *Darbon*, vel דרכן *Darkon*.

kon.

kon: Utroque namque modo in Talmude legitur. Hæc moneta faciebat duos ſiclos ſacros, atque adeo quatuor drachmas bonas, ſeu ſolidi argenti: unde optime ſtater Græca voce dici potuit. Nam & alia nomina monetarum argentearum ad aurum transſumebantur. Sic denarius non tantum erat argenteus, idem cum Suſo, quarta pars ſicli; ſed etiam aureus denarius, qui viginti argenteos valebat, & apud Talmudiſtas non infrequens eſt. Hunc Darkonem ſeu Darbonem in collectione ſiclorum ita admittebant, ut collectoribus didrachmorum ſeu dimidiorum ſiclorum ſacrorum, omnia didrachma collecta in eos commutare, & ſic Hieroſolymam deportare, licuerit, ut diminueretur onus, & commode porteri poſſent. Ita namque tractat. Schekal. cap. II. Miſch. 1. *Conſtat ſiclos in Darbonoth propter onus viæ.* Ubi *Rambamus; Darbon continebat duos* סלעים *ſiclos ſacros. Dicitur itaque, quod conflati ſint ſicli, qui ex argento erant, in denarios hos aureos,* denarius aureus etiam uſurpatur pro quavis moneta aurea) *ut levius eſſet onus eorum.* Dicimus VI. *Hujusmodi Darbonem aureum credo fuiſſe ſtaterem, quem Chriſtus in ore piſcis creavit, & Petrus inde extraxit:* διδραχμα *autem a Chriſto exacta fuiſſe* שקלים *ſiclos, qui etiam Hebræis in hoc negotio dicti, quod plerumque numerarentur in ſiclis profanis non ſine pretio permutationis (cum etiam integer ſiclus ſacer permutatus Collybum debuerit) & ſiclo profano æquivalerent, h. e. dimidios ſiclos ſacros in valore, ſi non in ſpecie; cujusmodi quatuor didrachma fecerunt ſtaterem.* Quod de ſtatere hic diximus, ipſi rei geſtæ valde congruum eſt, & ſtatutis Hebræorum. Rei geſtæ; nam non probabile eſt, quod Petrus tam magnum piſcem hamo extraxerit, ut monetam, argenteam, quæ aliquot διδραχμα valeret, in ore ſuo contineret, & tamen cibum ex hamo pendentem captare, & captatum cum hamo tenere poſſet. Neque enim hamo tam magni capiuntur piſces. At ſi moneta aurea, Darbon, fuit, nemo dubitaverit, quin id fieri potuerit. Statutis vero etiam Hæbræorum: Juxta quæ hac ratione nec Chriſtus, nec Petrus ad Collybum tenebatur. Non tenebatur ratio-

ratione monetæ, quæ optima & gratissima collectoribus, ut per mutare siclos opus non haberent. Nec tenebatur, quod in uno nummo pro duobos darentur sicli seu δίδραχμα, nam Petro Christus donabat partem, non mutuo dabat, in quo casu nullum debetur Collybum, vi Mischn. 7. cap. 1. tract. Schek. in qua constitutum est, *Qui siclum exvolvit pro paupere, aut pro vicino suo, liber est* (a Collybo:) *quod si mutuo illis dederit, tenebitur.* Petrus itaque si Darbon unum porrigens, dixit; Hoc Darbon est pro me & pro Magistro meo, qui mihi partem donavit alteram, nullum plane debebat Collybum. Ideo etiam in textu nostro nullius Collybi mentio fit, nec Christus plus Petrum dare jussit, quam præcise staterem. Posterius de didrachmis quod attinet, neminem video dissentientem. Equidem *Ludovicus de die* annotavit, quod si δίδραχμα sumerentur in eo usu, qui fuit LXX. Interpretum, notatura essent siclos sacros integros. Sed annotavit tantum, non asseruit. Non dubito, quin Matthæus, si Hæbraice loqui voluisse, dicturus fuisset; Accesserunt, qui שקלים siclos accipiebant: qui sicli per totum tractatum Schekalim nihil aliud sunt, quam sicli profani, aut dimidii sicli sacri, ratione valoris: sive siclus dimidius sacer in specie daretur, sive in æquivalente cum Collybo.

§. 17. Hæc de Didrachmis hactenus, & statere. Sed jam considerandum venit, *Quid sibi velit, quod Matthæus non in singulari δίδραχμον scripsit, sed in Plurali δίδραχμα?* Ita namque habent verba ejus: *Et accesserunt* οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες, *qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt; Magister vester nonne solvit* τὰ δίδραχμα? Ubi his habemus δίδραχμα pluraliter. Si priore loco tantum, non posteriori, plurali usus fuisset, res facile expediri potuisset: Sed in posteriori loco difficultas major est. *Ludovicus de Dieu* ita solvere nodum conatur; *Accesserunt ad Petrum qui accipiebant* τα δίδραχμα, *in plurali, habitat ratione multorum, a quibus accipiebatur, quorum unus quisque pendebat unum didrachmum. Similiter; an Præceptor vester non solvit* τά δίδραχμα: *in*

 plurali

plurali rursus, ut tantum Christi sed & discipulorum intelligatur. Syrus tamen intellexit secus, qui vertit; Magister vester non dat תרין זוזוהי *duas drachmas suas? id est,* τὸ δίδραχμον ἀυτȣ̃. Alii, quos vidi, non multum curant: prætereunt enim. Verum non leve hoc esse puto. Quod *Ludovicus de Dieu* hic dicit, non videtur satis facere. Nam 1. diversimode unam eandemque phrasin interpretatur in continuo contextu: ut priori loco multi homines, h. e. tota multitudo, quæ ad Capernaiticam collectam pertinebat, intelligatur, posteriori certi quidam homines. Atqui hoc in casu potius dicendum fuisset; Magister vester annon solvit δίδραχμα ὑμῶν, didrachma vestra? Sic namque non amplius absolute, ut priori loco, sed de certis quibusdam personis accipi potuisset. *2.* Posterioris loci interpretatio, quam de Dieu dat, est contra veritatem historicam. Nam Petrus concessit, quod illi volebant, dicens; *Etiam.* Atqui mens Petri sine dubio non fuit, quod Christus pro omnibus suis discipulis solveret. Christus vero etiam non solvit, nisi pro se & Petro; ostenditque, quod pro Petro solveret, ex abundanti esse. Quare illud admittere quod pro Petro solveret, ex abundanti esse. Quare illud admittere non possumus. Arbitror, quod Syrus Interpres observaverit istud ipsum, atque ideo suffixum pronomen addiderit, *duas drachmas suas.* Sed idem Syrus cum pluralem numerum non capere posset, vertit, quasi esset singularis: cum tamen priori loco in hanc mentem transtulisset; qui accipiebant binas drachmas h. e. duas a quolibet viri Capite. *Piscatur*, quasi desperans, credo, annotat breviter, videri sibi utroque loco legendum esse, τὸ δίδραχμον *didrachmum.* Arabs vero vocem mutavit, & vertit *Tributum.*

§. 18. Quod plerique negligunt Commentatores, & isti eo quem dixi, modo aut vertunt, aut exponunt, inde mihi videtur factum, quod pro certissimo habebant, a Christo plus postulatum non esse in caput ipsius, sicut alias quoque a quolibet capite, quam unum didrachmum. Atqui hoc certum non est. Quid enim? si for-

si forte tempore Christi adhuc factum fuisset, quod post captivitatem Babylonicam institutum fuisse, legimus Tr. *Schekal.* cap. II. Misch. 4. *Quum ascendissent Israelitæ ex captivitate Babilonica nomine siclorum, dederunt Darbonoth, h. e. duos siclos sacros: postea nomine siclorum, dederunt Selaim, h.e. siclos sacros integros: deinde vero dederunt* טבעין *dimidios siclos sacros.* Quæ verba *Maimonides* ita interpretatur; *Quum ascenderunt e captivitate* (Babylonica) *nomine siclorum dederunt Darbonoth, h. e. duos siclos sacros; Vult dicere, quod monetæ eorum* usitatæ *fuerint Darbonoth* (duos siclos sacros valeres, *& tum nomine sicli dederit quilibet homo pro dimidio siclo sacro, integrum siclum sacrum, &c.* Nam non alligati erant ad dimidium siclum (quod citata Mischna vult) sed potuerunt plus imponere pro necessitate temporum & templi egestate. Quid ergo? inquam: si forte tempore Christi idem factum. Et nos sane simile quid factum esse, vel ex nostro ipso loco, collata temporum historia, quam in scriptura habemus, statuimus, & infra pluribus exponemus. Ut quid enim non in litera Scripturæ manebimus, ubicunque possumus (Possumus autem hoc loco; ut explicabitur. Retinemus itaque pluralem numerum δίδραχμα, & ratione formæ, nec mutamus in δίδραχμον cum Piscatore & Syro, & ratione significationis, ut plura δίδραχμα denotet: quæ quidem a singulis personis accepta sint, & a Christo etiam exacta. Observamus autem simul regulam, quæ etiam Hebræis in explicatione verborum recepta & usurpata est, quod quando pluralis numerus absolute positus sit, & multitudo tamen aliqua indicetur, de duobus accipiendus sit: Nam si major numerus intellectus fuisset, is procul dubie additus fuisset. Exempl. habebis tract. kerit. c. I. M. ult. sic ergo jam etiam nostro loco; Accesserunt qui bina δίδραχμα accipiebant ad Petrum, & dixerunt; Magister vester nonne solvit bina didrachma? Ut sensus hic sit: accessisse ad Petrum eos, quorum pro more & officio ipsis commisso erat, ut a singulis virilibus capitibus bina didrachma exigerent, & acciperent, eosdemque ad Petrum dixisse, nonne Magister vester

sol-

solvere hactenus solitus est & hac etiam vice soluturus est pro suo capite bina didrachma, quæ quilibet virilis ætatis pro suo capite pendere debet?

§. 19. Sed jam tandem etiam exponendum est, cui nam & quo nomine διδραχμα bina data fuerint; Deone, an Cæsari; in usum templi, an in tributum; ubi diversæ sunt Interpretum sententiæ: Omnes quidem in hoc fundatæ; quasi quodlibet virile caput unicum tantum didrachma solverit, nec plus exactum sit. *Prima est sententia Chrisostomi*, *Euthymii*, *Theophylacti*, qui statuunt didrachmum esse illam pecuniam, quæ exacta sit a ducentis septuaginta tribus illis primogenitis, qui numerum Levitarum excesserant, de quibus ita scriptura Num. III. v. 46. 47. *Quod autem ad redimendos illos ducentos septuaginta tres, qui redundant supra Levitas ex primogenitis filiorum Israelis, accipies quinos siclos pro quoque capite: prout est siclus sacer accipito, viginti obolorum est siclus ille.* Hanc pecuniam existimant illi insecutis etiam temporibus a primogenitis quibusque datam esse, & hoc loco non tantum a Christo, sed etiam a Petro, qui solus ex Apostolis primogenitus fuerit exactum esse. Sententiam hanc *Theophylactus* breviter his verbis complexus est. *Deus pro primogenitis Hebræorum voluit consecrari sibi tribum Levi, viginti duo millia. Primogeniti autem chiliades viginti duæ ducenti, & septuaginta tres. Pro his igitur, qui erant extra tribum Levi, & primogeniti erant, decrevit Deus dari didrachmum sacerdotibus, qui est quinque sicli, hoc est, ducenti oboli. Unde, quia Dominus primogenitus erat, & ipse pendebat.* Hac vero de sententia *Maldonatus* ita judicat; *Chrysostomus*, *Euthymius & Theophylactus*, *existimant, hoc fuisse tributum, quod Judæi jussi sunt Domino dare Num. III. v. 46. 47. propter eos primogenitos, quibus cæteræ tribus Leviticam excedebant. Quod ne probabile quidem est. Illud enim tributum, non nisi semel, & non nisi a primogenitis, & non nisi a ducentis septuagint tribus, solutum est, quibus tum inventæ sunt reliquæ tribus Levitarum tribum superare.* Et post; *Chrysostomus & Euthymius respondent tributum illud*

lud à solis primogenitis fuisse solvendum. Petrum autem primogenitum fuisse. Quæ opinio etiam ex eo refutari potest, quod inter alios etiam Apostolos aliquos etiam primogenitos fuisse credendum est. Non inepta sunt Maldonati argumenta : nec video alios hodie illi sententiæ subscribere ; qvin pluribus etiam argumentis impupugnari posset. Unde enim probabitur, quod uspiam apud Hebræos didrachmum fecerit quinq; siclos sacros? Vnde, quod stater decem siclos? Vnde, quod quinqve sicli sacri habuerint ducentos obolos ? sed nolumus prolixe refutare.

§. 20. *Sententia* II. est quod didrachmum fuerit quotannis solutum Capernaumi pro portorio. Qvandoquidem enim sæpius lacus Genesareth sive mare Galileæ ibi trajiciendum per annum fuerit, ne, qvoties trajiceret quis, solvere aliquid cogeretur, constitutum didrachmum in annum ; quo soluto, qvivis per annum liber fuerit, qvotiescunqve etiam trajiceret. Sententiæ hujus meminit *Calvinus*, h.l. & breviter perstringit; *Erat*, inquit, *non vectigal, qvod exigi soleret in trajectu, sed annum tributum Judæis impositum in singula capita.* Sane non video, qva ratione sententia hæc se tueri possit: potius videtur mera esse conjectura, cui qvicquam non tribuendum.

§. 21. Restant duæ sententiæ potissimæ, Tertia & Qvarta. *Tertia* est, didrachma a Christo exacta esse siclum sacrum, qui tempore paschali solvendus fuerit omni masculo a viginti annis usque ad quinqvaginta ; primo Taberuaculo Mosaico, deinde Templo Hierosolymitano : qvod de in Talmude integer tractatus, Schekalim dictus, habetur ; & cujus sive fundamentum, sive præceptum habetur Exodi XXX. v. 12. 13. 14. cum dicitur ; *Qvum recensebis summam filiorum Israelis per nnmerandos eorum ; tum dabunt qvisqve redemturam vitæ suæ Jehovæ, numerando eos : ut non sit in eis plaga, qvam numerabis eos. Hoc danto, qvisqvis transit in numeratos, dimidium sicli, prout est siclus sanctus : Viginti obolorum est hic siclus : dimidium sicli oblationem Jehovæ. Qvisqvis transit in numeratos*

a na-

a nato viginti annos, & supra, dato oblationem Iehovæ. Hunc dimidium siclum vocatum esse δίδραχμον, & hunc a Christo pro se & Petro solutum. Multi sunt, qui huic sententiæ subscribunt: alii tamen aliis modestiores. Est ex Pontificiis quidem *Baronius* Tom. 1. Ann. ad ann. 33. num. 31. Habent eam etiam ex Calvinianis Glossa Belg. h. l. & Diodatus h. l. qui existimat, sub Imperio Romano Judæos religiosos voluntario didrachma templo dedisse. *Lightfootus* hor. Hebr. ad h. l. eam rationibus duabus confirmat. *De Heimsiclo*, inquit, *annuatim penso in ærarium templi hoc esse intelligendum duo svadent. 1. Ipsum vocabulum, quo census hic vocatur, δίδραχμα, &c. 2. Responsio Christi satis arguit de hoc censu agi, cum se dicit esse filium istius Regis, in cujus usum pensio ista exigebatur &c.* Subjungit tamen; *Si vero cuiquam libet hoc de tributo Romanis pensando intelligere, nos non contendimus.* Adscribitur eadem hæc sententia ex veteribus *Hilario:* cujus in h. l. hæc sunt verba. *Dominus didrachmum solvere postulatur: hoc enim omni Israeli lex pro redemtione animæ & corporis constituerat in ministerio templi servientium.* Illud, quod dicit pro redemtione animæ & corporis forte desumtum esset ex eo, quod apud Mosen dicitur; Ut non sit in eis plaga; nisi additum esset hoc; in ministerio templi servientium. Forte dicere voluit; in ministerium templo servientium: quamquam nec hoc subsisteret. Contra impugnatur hæc sententia 1. Quod non fuerit tempus Paschale, quo sicli templo solvendi fuerint. 2. Nec decimus quintus dies mensis Adar, quo sicli colligi ceperunt. 3. Christus expresse de Regibus terræ Petrum quærat: atque adeo de censu Regis terræ, h. e. Cæsaris locutus sit. 4. Matthæus utatur voce Romana κῆνσος, h. e. census. 5. didrachmum templi non in Capernaum, sed in templo Hierosolymitano solvendum fuerit.

§. 22. *Quarta* vero *sententia* est, quod δίδραχμον hic sit intelligendum Cæsari solvendum: atque adeo Christus etiam Magistratui Politico tributum dederit. Sententia hæc est *Hieronymi*

in

in h. l. qui annotat; *Post augustum Cæsarem Iudæa facta est tributaria, & omnes censi capite ferebantur. Unde & Joseph cum Maria Cognata sua profectus est in Bethlehen. Rursus quoniam nutritus erat in Nazareth, quod est oppidum Galileæ Capernaum Urbi subjacens: ex more poscunt tributa.* Eandem sententiam habuit etiam *Irenæus* Hieronymo longe vetustior lib. V. de Hæres. cap. 24. *Propter hæc*, inquid, *& tributa præstatis (potestatibus secundum homines:) ministri enim Dei sunt in in hoc ipsum servientes. Hoc autem & Dominus confirmavit, non faciens quidem, quod a Diabolo suadebatur, tributorum autem exactoribus jubens pro se & pro Petro dare tributum.* Ex hac etiam sententia disputat *Augustinus* quæst. Evang. lib. 1. q. 23. *Quod dixit* (Dominus) *ergo liberi sunt filii; In omni regno intelligendum est liberos esse filios, id est, non esse vectigales. Multo ergo magis liberi esse debent in quolibet regno terreno filii regni illius, sub quo sunt omnia regna terræ.* Subscribit huic sententiæ *Maldonatus* h. l., *Multo*, inquit *verior est Hieronymi, & & Bedæ sententia, qui existimant, hoc vectigal illud esse, quod Augustu stus Judæis imposuit, cum jussit, ut universus orbis describerentur. Luc. II, 1. Vero similis ejus rei conjectura est, quod Vespanianus expugnatis postea Hierosolymis tantum Judæis imposuerit tributum, quantum antea templo solvebant, ut Joseph. lib. 7. de bell. Jud. cap. 26. autor est, & est credibile, Vespasianum illud ipsum tributum, quod Augustus imperaverat, & a quo sese Judæi rebellando exemarant, illis ubicunque, ut ait Josephus, terrarum essent, reposuisse.* Sequitur etiam *Jansenius* Harm. Evang. cap. 69. *Barradius* lib. 10. Harm. c. 32. *Salmeron* tom. 6. tr. 37. *Bellarmin.* etiam in hac sententia fuit in edit. in Octav. lib. 1. de Cleric. c. 28. ubi inter alia ad Matth. 17. respondet: *Dico Dominum loqui de seipso tantum; facit enim hoc argumentum: Filii Regum liberi sunt a tributis, quia nec solvunt parentibus suis, cum sint communia parentum & filiorum bona; nec aliis Regibus, quia eis non subsint; At ego filius sum primi & summi Re is, igitur nulli hominum tributum debeo.* Eadem hæc est sententia nostratium communis. *D. Hunnius* in h. l. *Didrachma fuit*

moneta

moneta valore suo æquans quadrantem floreni, & solvebatur Romano Imperatori, cujus nomine erant constituti, qui exigebant. Conf. *Lyser.* in Harm. ad. h. l. *D. Gerbard.* Tom. 6. LL. CC. §. 443. Consentiunt ex Calvinianis plerique, *Calvin.* Harmon. h. l. *Aretius* in h. l. *Pellican.* in h. l. *Beza* in h. l. *Fr. Jun.* ad Tremell. Vers. Syr. *Piscat.* ad h. l. Et præfert etiam *Pareus* ad h. l. Objicitur huic sententiæ, 1. Quod Cæsari tempore Christi non fuerit solutus nisi denarius Matth. 22. v. 19. 2. Everso demum templo didrachmum a Vespasiano Judæis impositus sit teste Josepho. l. 7. bell. Jud. c. 26. 3. Quod census Augusti Luc. II. fuerit bonorum, & semel dandus.

§. 23. Verum enimvero duarum harum sententiarum neutri Autores adversantes sibi sufficienter refutant. Nam argumenta, quæ priori de siclis templo solutis objiciuntur, infirma sane sunt omnia. Nam ad 1. non fuisse tempus Paschatis, propter quod se non parum torquet Lightfootus, respondem9, sufficienter demonstratum supra ad Quæst. 1. de tempore hujus historiæ, quod omnino tempus Paschatis. Ad 2. siclum colligi ceptum a decimo quinto die mensis Adar, respondemus, verum istud esse de provincialibus urbibus, & hanc historiam post istum diem contigisse, antequam Dominus Hierosolymam ascenderet: quatuor namq; septimanas ab isto die ad Pascha usque numerabant. Falsa itaque est præsumtio, quasi alio tempore hæc historia accidisset Ad 3. quod Christus Regum terræ filiorumque eorum meminit, non concludit ad onera Regum terræ tantum, sed ad quodvis onus subjectionis, quod filii non tenentur sustinere a patre impositum. Diligenter itaque argumentatio Christi observanda, quæ hæc est; Si filii Regum hujus terræ liberi sunt a censu & tributo, quod Patres eorum subditis imponunt: quanto magis ego filius Regis cœlorum naturalis liber sum a quocunque censu, tributo, onere, quod ille subditis suis, hominibus inprimis, imponit, sive velit Magistratui Politico aliquid dari, sive Templo, h. e. sive in spiritualibus fuerit, sive in secularibus. Unde 4. etiam responsio ad quartum de census vocabulo Romano patet. Insuper hoc positum est in antecedente, de filiis Regum hujus seculi, non

in con-

in consequente de Christo, filio Dei. Nec solum positum est hoc vocabulum, sed additum, *τέλος*, *tributum*, qvo etiam *Josephus* usus est de siclo, qvi templo solvebatur lib. 7. B. J. cap. 26. *Quemadmodum*, inqviens, *prius pro templo in Hierosolymis συνετέλουν, contribuerunt.* Ad 5. quod Salmeronis est, in templo Hierosolymitano tantum, non in Capernaum fuisse solutos siclos templi, respondemus, Salmeronem forte istud scripturum non fuisse, si legisset Mischn. 3. cap. 1. *Schekalim: Die decimo qvinto* (mensis) *Adar, mensæ* (colligentium siclo;) *sunt positæ in provincia* (extra Hierosolymam:) *sed die vigesimo qvinto demum sunt positæ in sanctuario* (Hierosolymis.) Si forte etiam objiciatur, in Galilæa & alibi per tributum Romanum solutos seu liberos factos a tributo Templi: nolumus cum Diodato respondere, religiosos tamen sponte dedisse, sed dicimus, esse meram conjecturam, ex eo desumtam, quod Collectores quasi libertati Christi rem permittentes dixerint, *Nonne Magister vester solvit didrachma?* Per quod vero enervatur Christi de filiis Regum dictum; quo opus non fuisset, si qvivis Iudæi fuissent liberi, nec quicqvam nisi sponte dedissent. Si quis pro Diodato forte allegaverit, quod in Tract. *Nedarim* cap. I. Mischn. 4. habetur; *Viri Galilææ non agnoscunt Thrumam conclavis:* ablegandus erit ad Glossam *R. Salomonis*, ubi longe alius sensus ostenditur. Jam quod alteri sententiæ objicitur, 1. Cæsari tempore Christi non nisi denarium solutum esse, bene solvitur, non de quantitate census, sed de moneta ejus sermonem ibi esse. Sapientissime Christus petiit ostendi, cujusmodi esset moneta census, ut convinceret inde, Cæsari non dari rem divinam aut Deo consecraram, sed profanam, quæ alias ad Cæsarem pertineat, & a Cæsare origenem habeat. Itaque Christus non loquitur de quanto, sed de quali. Quod 2. objicitur, everso demum templo didrachma, quod alias templo solutum, a Vespasiano, ut in Capitolium conferretur, impositum esse: id majorem sane habet speciem. Communiter autem respondent cum Maldonato supra, Vespasianum non imposuisse novum tributum, sed vetus, per rebellionem non solutum, renovasse:

vel extensum esse, ut, antea in Judæa tantum solutum, tunc a Iudæis, ubicunque terrarum essent, solveretur. Quod num satisfaciat, dubito. Nam Iosephus id vult, quod prius, templo solutum, a Vespasiano in Capitolium translatum esse. Forte hoc coegit Diodatum, ut statueret, per didrachmum ab Augusto impositum, & tempore Christi adhuc datum, liberos factos Iudæos a siclis templi, ut non solverent, nisi qvi ultro vellent. Sed hoc factum non esse, supra jam ostendimus. Nos ad hanc objectionem de tributo Vespasiani respondemus (1.) omnino novum fuisse, & prius Iudæis inauditum, summeque ignominiosum: dum illud ipsum didrachmum, quod usque ad Vespasianum a Romanis Imperatoribus, stante Templo Hierosolymitano, Templo relictum, a Vespasiano post eversum Templum Iovi Capitolino donatumque est. Expresse hoc habet *Xiphilinus* in Vespasiano ex Dione, cum scribit Καὶ ἐπ' ἐκείνου δίδραχμον ἐτάχτη τοὺς τὰ πάτρια ἔτη περιστέλλοντας τῷ Καπιτολίνῳ Διῒ κατ' ἔτος ἀποφέρειν: *Ab eodem Dito* (ut Blancus vertit) *jus si quotannis didrachmum pendere Iovi Capitolino ii, qui patrias eorum leges tuerentur.* Hoc bene nobis Iosephus de B.I. lib. 7. c. 26. exponit, quod idem δίδραχμον fuerit, cum eo quod olim pro templo Hierosolymitano contribuebatur: sed quando simpliciter dixit, εἰς τὸ Καπιτώλιον, *in Capitolium* delatum, videtur pepercisse famæ populi sui, quod rem Deo vero alioqui destinatam Idolo gentium dare cogerentur. Nec sine causa hoc fecisse puto. Nam argumentum est cultus V. Testamenti plane destructi & abrogati. Alioqui Deus non permissurus fuisset, ut Idolo sibi debitum consecraretur, & a populo suo cultus Idololatricus quodammodo adjuvaretur: Cum Belsazer impune non tulerit, quod vasa templo consecrata in convivio adhibuisset: Dan. V. Sed (2.) census seu tributum quod tempore Christi datum fuerit, non tantum ex historia profana notum est, sed infallibiliter habetur Matth. XXII. ut negari non possit. Hoc tributum impositum fuit, non loco siclorum templi, sed ad exemplum siclorum templi. Quemadmodum nimirum populus Iudaicus alias liber, quasi in recognitionem, quam vocant, dominii cœlestis siclos dabat: sic

in

in recognitionem dominii terrestris tantundam dare debebant. Digitum in hoc intendisse videntur ipsi Pharisæi, quum Matth. XXII. quæsiverunt, liceret censum Cæsari dare nec ne? Nam ut ex responsione Christi, *Date Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei*, colligere datur, argumentum dubitandi eorum hoc fuit, quod Deo darent tanquam subditi siclos suos; cum quo non consistere posse videatur, juxta Deum se subjicere per similem censum Cæsari. Tributum hoc valde exiguum videtur, ab Augusto propterea ad exemplum siclorum templi impositum, ut hoc æquius appareret Iudæis, & æquiori animo ferretur. Quandoquidem enim de Tyrannide conqueri non solebant, quod tantum a Deo ipsis impositum: pro tyrannide ab iisdem haberi non poterat, quando tantundem a Cæsare peteretur. (3.) Hoc tributum seu census vetus videtur mihi plane cessasse everso templo. Ratio est, quod non impositum nec datum fuit, nisi tanquam ad incolis terræ Canaan a Cæsare subactæ: qvemadmodum in aliis terris incolæ tanquam incolæ, suum pendebant Romanis tributum. Itaque postquam Iudæis urbs & terra adenita, tributum hoc illis non amplius incumbebat. Hæc causa quoque esse videtur, quare Iosephus post templum eversum non nisi tributi a Vespasiano impositi mentionem fecerit, & ab eo hoc a Vespasiano impositum distinxerit, quod Iudæis ubicunque terrarum essent, impositum scribit. Sane hoc velle videtur, quod Vespasianus novum tributum imposuerit, quod non in terra tantum Isarël, ut vetus, solveretur, sed ubique terrarum Iudæis penderetur, essetque non ad exemplum siclorum, sed loco eorum injunctum. Quod 3. objicitur censum Augusti Luc. II. fuisse bonorum, non capitum, & semel tantum, non quotannis, solvendum: ad id respondemus, non refutare sententiam ipsam, sed sententiæ tantum circumstantiam. Certum namque est, quod tempore Christi Matth. XXII. tributum adhuc dandum fuerit, sive fuerit unum idemque cum eo, quod Luc. II. habetur, sive diversum. Et si utique diversum fuit (de quo nolumus contentere,) probabile tamen est, quod eodem tempore, quo descriptio bonorum facta, & census de iis sumtus, in postera tempora census capitum

annus

annus simul indictus, & usque ad eversionem templi continuatus sit.

§. 24. Cum itaque sic se res habeat, & utraqve sententia cum verbis textus consistere qveat: nos non videmus, quare non sit utraque conjungenda. Argumentum 1 quod suadet, ex ist hoc ipso sumitur. Nam scriptura tam lare accipienda est, quam late potest: quæ alias est regula bonæ interpretationis. Atqui, ut ostensum, scriptura hujus historiæ utramque istam sententiam admittit. Ergo. Addimus 2. argumentum, qvod duo ista, quæ in duabus his sententiis dicuntur, aliqui per conseqventiam tamen seqverentur. Nam si posueris, agi in historia de tributo Cæsaris, promtum est concludere; si filius Dei, etsi filius esset, ex hoc fundamento non voluit se liberum facere a tributo Magistratui civili pendendo: utique ex isthoc quoque fundamento a legibus & oneribus Ecclesiasticis se liberare & eximere noluit. Atqui prius est. Ergo & posterius. Ratio conseqventiæ est, qvia qvi ejus conditionis, ut uni generi legum sit subjectus, alteri quoque subjectus erit. Si leges Ecclesiasticæ ab ipso Deo fuerint ordinatæ, major debetur illis subjecto, quam legibus humanis. Contra si posuerimus, Christum per hoc, quod Filius Dei esset, non voluisse se liberum facere a legibus Ecclesiasticis, seqvitur, quod nec a legibus politices. Fundamentum idem est: nemo namque negaverit, quod non tantum legibus Ecclesiasticis, sed & politicis obediendum sit: nec qvisqvam hic eximi possit, nisi ex singulari ratione, privilegio, jure; quo vero Christus uti noluit. Sed & 3. argumentum ipsa verba historiæ subministrant. Postulabant exactores non δίδραχμον unum, sed δίδραχμα, ad minimum duo. Atqui soli templo non solvebant duo, sed unum didrachmum. Nec Imperatori Romano plus. Quis namqve crediderit, plus impositum fuisse, cum nondum rebellassent, ab Augusto & cæteris Imperatoribus, qvam, postqvam rebellaverant, a Vespasiano impositum est? Literæ itaque historiæ tum demum satisfit, qvando & siclum templi & siclum Imperatori Romano solutum conjungimus, & utrumque a Christo tum postulatum, tum datum esse dicimus.

§. 25.

§. 25. Atque hæc *nostra* quoque est *sententia*; nempe, venisse exactores non tantum sicli Templo solvendi, sed & census Imperatori Tiberio danti ad Petrum, & te utroque Siclo seu didrachmo quæsivisse, annon Dominus Jesus solveret: quia Domino jussus, ut ejecto hamo captum piscem traheret, & inventum Staterem, quatuor δίδραχμα continentem vulgaria, vel duo sacra, pro utroque, Christo & Petro, solveret. Hanc nostram sententiam declaramus. Et 1, quidem annotamus, censum Imperatoris Romani non per publicanos, aut per alios Imperatoris ministros exactum aut collectum esse, sed toti populo Judæorum indictum, ut hic viritim conferret atque colligeret, atque tota census collecti summa præfecto Imperatoris aut ministris ejus, quos constitueret ad hanc rem, exhiberetur. Non videbitur hoc absurdum ei, qui consideraverit descriptionem Luc. II. factam. Hanc namque ab Augusto edictam & mandatam fuisse, Judæos tamen eam executos esse per suos ἄρχοντας seu principes populi, ut Jmperatori nomina numerumque descriptorum, & descriptionis censum exhiberent, aut præfecto Imperatoris, ex eo constare puto, quod descriptio ex consuetudine Judæorum, qua quævis familiæ in suis civitatibus, e. g. familia Davidica Bethlehemi, convenirent. Sane ut convenirent, ab Imperatore imperatum: ut hac ratione convenirent, non nisi instituto & consuetudini ipsorum Judæorum adscribere possum. Nam sine dubio Romani de hoc conveniendi & describendi modo apud alias gentes inusitato nihil sciverunt. Quod si hoc in negotio gravissimo tantum permissum fuit Judæis; quanto ergo magis deinceps consueta annui census cellectio illis relicta est; Jam 2. existimamus, Judæorum Principes & pontifices commodius tempus colligendi census Romani deprehendere non potuisse, quam istud ipsum tempus, quo sicli Templi colligebantur. Fieri namque tum poterat, ut sine omni majori labore & sumtu collectio fieret ex parte colligentium, quippe qui alioqui siclos Templi tum Hierosolymis, tum in provincia per aliquod septimanas colligebant; & populus Judaicus assuetus erat, ut in istud tempus nummos seponeret, quos templo tribueret: collectores insuper siclos paschali

tempore ex tota provincia Hierosolimam deportabant, & Templo offerebant; sic una fidelia, quod dicitur, duos parietes dealbare poterant. Forte nemo negabit, hac commoditate Judæos in colligendo censu Romanorum usos esse: maxime cum Hierosolymis esset Præfectus Romanus, cui statim census a collectoribus allatus, dari poterat. Videtur mihi hæc fuisse occasio pharisæis & Herodianis, Matth. XXII. quam arripuerint ad tentandum Christum circa censum Romanis dandum tempore Paschali: nimir. id ipsum tempus erat, quo ex more census dandus erat; ut, si Christus, censum dandum, negasset, per totum annum majoris scandali & periculi esse non potuerit, quam ist hoc ipso tempore. Unde accusandi Christi homines nequam occasionem optimam habuissent. Forte vero etiam judæorum Principes, qui censum Romanum inviti agnoscebat, eludere, aut populo saltem, qui libertatem suam mordicus tenebat, persuadere voluerunt, & hoc intenderunt, ut dicerent, non vere se censum dedisse, & suam libertatem amisisse, sed duplos siclos, quod olim (ut supra ex Tr. Schekal. annotavimus) Patres sui etiam fecerint, populo in usum templi collegisse, quorum partem Romani per sacrilegium ad se rapuerint. Quid? si dicamus ad hunc prætextum digitum intendisse Joh. VIII. v. 33. *Semen Abraham sumus, & nemini servivimus unquam.* Nam si censum Romanum pro vero subjectionis censu agnoverunt, & non quodammodo eludere voluerunt, insaniverunt, dum se nunquam servivisse affirmarunt. Sunt qui putant, censum per publicanos collectum, qui non parum faluntur; longe enim aliud publicanorum officium erat 3. Isthæc duo si observaverimus, plana erit nostra historia. Nimirum (1.) Christus paulo ante pascha venit in Capernaum, ubi suum habebat domicilium, relicta Nazaretha Matth. IV. v. 13. & quoniam sicli per urbes isthoc tempore ab incolis colligebantur, solvendus ibi erat, siclus cum censu simul collecto. Neque enim probo, quod quidam putant, ideo a Christo exactum siclum & censum, quod Nazareth ad Capernaum pertinuerit. (2) Collectores, qui non tantum suas mensas ponebant in urbibus, juxta cap. I. Misch. 3. tractatus Schekalim, ut accederent ad ipsos, qui siclos dare vellent,

sed

ſed poteſtatem etiam habebant exigendi, imo pignus capiendi, juxta eundem tractatum cap. I. Miſchna itidem tertia, acceſſerunt ad Petrum, & monuerunt per eum Chriſtum de dandis duobus διδραχμοις: quorum unum erat revera Templo Hieroſolymitano, alterum cenſui Romano; ſive nomina collectores diſtinxerint, ſive non diſtinxerint, quod utrumque jure Templo cedere deberet, alterum a Romanis raperetur. (3.) Petrus, rei non ignarus, ſciebat, Dominum ſuum promte ſemper numeraſſe διδραχμα; ideoque affirmative collectoribus interrogantibus de Domino reſpondit, nec Domino, qui intra domum erat, indicare dubitavit. Dominus (4.) Petro quidem, ſe non debere de jure quicquam, oſtendit, ad vitandum tamen ſcandalum jubet hamum in mare jacere, cum promiſſione, fore, ut in ore primi extracti piſcis inveniat ſtaterem h. e. quatuor didrachma, in moneta aurea Darbon & Darkon dicta, quam dare deberet pro Domino ipſo, & pro Petro. Petrus (5) tanta tamque liberali promiſſione magis inſtigatus, ſuſcipit Domini juſſum, & fiunt, quæcunque Dominus dixerat.

§. 26. Poſtquam hæc ita ſunt expoſita, videndum nunc porro eſt, cujusmodi ſit Domini Jeſu argumentatio, pro ſuo immunitatis jure, quo liber, tam a ſiclo templi, quam a cenſu Romanorum. Antequam Dominus argumentetur, ſuæ omniſcientiæ coram Petro edit ſpecimen. Nam cum Petrus in ædes intraret, nec dum quicquam dixiſſet, Dominus gnarus omnium, quæ fortis dicta & geſta ſunt, cum nec humano more vidiſſet, nec audiviſſet, incipit de re colloquium cum Petro. En! Dominum omniſcium. Interrogat autem Petrum, dicitque: *Quid tibi videtur, Simon?* De jure quærit potius, quam de facto. Nam de factis tentatur ſcientia potius, non ſententia. Chriſtus autem exquirit hic ſententiam Petri. Ergo ſi utique aliter alicubi factum fuiſſet, argumentationi Chriſti non obſtaret, quam ille hic ſuper jus fundat. Sed tamen item in facto apud gentes deprehendebatur. *Reges terræ*, pergit Dominus, *a quibus accipiunt tributa, aut cenſum? filiis ſuis, an ab alienis?* Ubi extra dubium erit, quod Dominus de filiis Regum propriæ ſic dictis, non metaphoricis loquatur, per alienos non intelligat eos, qui extra regnum & ſubditi non ſunt, ſed qui ex-

tra domum, & non filii proprie sic dicti, subditi tamen. De voce ἀλλοτρίων multa hic habet *Erasmus Schmid* ad h. l. si videre placuerit magis, quam nobis exscribere. Quoniam etiam Dominus non tantum census, sed etiam τελῶν, tributorum quorumque meminit, haud obscurum erit, quod in genere de quibusvis subditorum oneribus, quocunque nomine veniant, loquatur. Respondet Petrus; *Ab alienis. Ergo*; infert Dominus, *liberti sunt filii*, nimirum ab omnibus ejusmodi subditorum oneribus & quidem jure filiationis, seu propterea quod filii sunt. Antecedens hic habemus, quod hoc erit: Reges terræ de jure tributa quævis & censum ab alienis seu subditis suis, qui filii proprie dicti non sunt tantum accipere debent; filii autem eorum proprie dicti, de jure ab omnibus ejusmodi oneribus liberi esse debent. At consequens per, Ergo, inferentum monstratur tantum per verba; *Ne scandalizemus eos*. Nam per hæc verba Dominus satis planum facit, inferendum, quod ipse de jure liber ab omnibus oneribus esse debeat, tanquam filius Regis. Ubi quando nonnulli de carne Domini cogitant, quæ ex Regis Davidis semine: enervare mihi videntur omnem argumenti vim. Nonne enim promtum fuisset excipere, antecedens loqui de Filiis Regum, qui regnent, non qui sub jugum redacti: Nam si Patres sub jugum redacti, quomodo filii liberi esse poterunt? Non itaque Filii possunt esse liberi, nisi ab omnibus, quæ Patres imponunt. Nec licebit respondere, ad domum David tamen adhuc dum pertinuisse de jure regnum mundanum. Nam non video, quomodo consistere possit, vel cum eo quod Christus censum Cæsaris tanquam justissimum approbavit Matth. XXII. Vel cum eo, quod a Pilatum dicit, potestatem illi ex supernis datam esse Johan. XIX. Quare dicendum, quod Christus se Filium Regis cœlestis, h. e. Dei Patris faciat. Quod etiam ex hoc constare potest: Non dixit Dominus Petro cujus Regis Filius esset, ideo, quia Petrus jam habeat cognitum, essetque non necessarium ipsi exponere. At Petrus Christum agnovit pro Filio Regis cœlestis, Matth. XVI. v. 16. *Tu es Christus, Filius Dei viventis* Unde nobis hoc nascitur sequens; Ergo multo magis ego, qui sum Filius Regis cœlestis, & summi, Dei viventis, ut tu nosti &

con-

confessus es, Petre, pridem, liber sum de jure ab omnibus oneribus, quæ Pater meus subditis suis, sive angeli sint, sive homines, imponit, & nominatim quidem, quæ Judæis, meis secundum carnem consanguineis, imposuit, partim quando voluit siclos Templo dari, partim quando vult Cæsari subjectos esse, eique censum suum dare: atque sic de jure optimo, vi filiationis meæ summæ, his exactoribus tam siclum Templi, quam censum Cæsaris negare possessem; sed memor sum spontaneæ meæ exinanitionis, qua me nemini scandalo, & aliis hominibus similem futurum esse, suscepi; ideo dabo ad vitandum scandalum &c. In hac argumentatione Christi nihil desideratum iri, & nihil desiderari posse confido.

§ 27. Unde jam gravissima *Pietatis puncta* ex nostra de Didrachmis a Christo solutis sententia discere possumus & debemus: præcipua saltem subjiciemus. I. *De persona Christi* habemus ex nostra historia, quod Christus non tantum homo verus sit, sed ipse etiam filius Dei naturalis & consubstantialis æqualis Patri suo, non inferior, ut præceptis tanquam subditus ligari nequeat. Asserit Christus, filium se Regis esse. Ostendimus autem, non loqui ipsum de ea origine, juxta quam filius Davidis, Regis Judæorum omnium maximi, erat, sed de ea origine, quam habeat per generationem a Rege Regum, Deo Creatore omnium. Libertatem namque juxta carnis suæ originem ex Davide Rege prætendere non potuit, cum Imperii Romani potestas jam confirmata esset divinitus super universam Judæam. Et ejus Regis hoc est, Tiberii, cuius nomine census petebatur, Filius, ne quidem secundum carnem fuit; ut contra censum ejus ad jus Filii provocaret, non se censum illi debere, quod filium Regis, Patri suo Regi censum solvere, iniquum esset. Quare alius alicujus Regis Filium se affirmavit, ex cujus autoritate tum census Imperatoris, tum siclus Templi postulabatur. Is vero alius non fuit, nisi summus omnium Creator & Gubernator, qui omnem, qui in mundo est, Magistratum ordinavit, Rom. XIII. & Judæis eam, cujus vigore siclum petere poterant, tulit legem. Hujus se Filium Dominus dicit, utiquæ naturalem & consubstantialem: sicut

de Regum hujus mundi filius, sine dubio naturalibus & proprie sic dictis quæsivit; *Reges terræ a quibus accibiunt tributa aut censum, a filiis, an ab alienis?* Ne quidem de filiis adoptivis hic cogitabit qui legerit: quippe qui gratiæ debent omnia, & sub variis conditionibus adoptari possunt. Et nos sane, qui credimus, summi Regis etiam adoptivi Filii sumus: neque tamen ex nobis quisquam dicere potest aut prætendere, jure a mandatis & oneribus Patris hujus nostri nos esse liberos. Æqualis vero etiam Patri est, non inferior: nam mandatis Patris, quum dixit; *Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit*, & quaneo præcepit, ut omne viri caput penderet Templo Hierosolymitano, ligatus esse non vult. Ergo oportet ipsum esse Filium, qui cum Patre mandata Patris facit, non autem mandatis Patris obstringitur. Egregium itaque hoc argumentum est, quod Jesus sit Filius Dei Patri suo æqualis. II. *De Statu Exininationis* docet nostra historia, quod Christus non de jure, sed ex mera libertate & voluntate, juxta quod homo est, humiliatus sit. O quanta humilitas illa fuit, quæ non tantum sub Deum se submisit, sed Romano quoque Imperatori subjecit! Intolerabile etiam Judæis hoc posterius visum est: nec tamen Filius Dei ab eo abhorruit. Sed ostendit tamen, eum se esse, qui non ex juris necessitate, sed ex voluntatis libertate adeo se humiliaverit; quando ne mandatorum quidem Divinorum subditum de jure, sed Dominum eum Patre esse asseveravit & tantum ut scandalum non præbendo hominibus, hominum salutem operaretur mereretur que, legibus tum de Ecclesia, tum de Politia a Patre latis subjectum esse docuit. De natura Divina, secundam quam ac æterno a Patre genitus est, hoc minus mirum est. Mirum magis nostræ videtur infirmitati, quod de carne quoque, quæ in tempore demum assumta, & secundum quam filius factus est, idem tamen credi voluit. Caro namque fuit, a qua census & siclus exigebatur, & cujus libertatem Dominus Petro proposuit. Natura itaque illa, quæ extra personam Filii Dei serva est, in persona Filii Dei summam libertatem possidet, etiam quando ea non utitur. Et in natura eadem Filius Dei salutem nostram merendo operatus est, non tantum quando pro hominibus passus,

ſus, ſed etiam quando Patris ſui mandatis obedivit. Aſſumſerat enim eam, ut in ea humilis eſſe poſſet, non quo in ea humilis eſſe cogeretur. Et licet hic homo quando naturæ ſuæ originem conſiderat, non poſſit non ſe Deo inferiorem agnoſcere: quando tamen perſonæ, in quam aſſumta humilis natura eſt, ſublimitatem cogitat, non poteſt non de jure cum Deo æqualitatem ſibi vindicare, ne perſonæ iniuriam inferat. Vide III. *Omnium hominum debitum.* Salvator quando ſe jure, quod ut Filius Dei habet, exinanivit, obligatum ſtatim ſe agnoſcit, ut & ſiclum Templo, & cenſum Cæſari ſolvat, nec quenquam non ſolvendo ſcandalizet. Ergo ſi hominem inveneris, qui Filius Dei naturalis non eſt, obligatum eum divinis humanisbue legibus crede. Si namque, qui Filius Dei eſt, quando jus filiationis quodammodo ſeposuit, Deo hominibusque poteſtatem habentibus obediens eſſe debeat, & revera ſubeſſe & obedire potuerit: quanto magis qui nullo gaudet jure filiationis, per naturam & perſonam obedire & ſubeſſe cogitur. Tunne ergo, Papa Romane, non te tantum ipſum, ſed & clericos tuos a Magiſtratibus & ipſo Romano Imperatore liberos faciens, & jus Divinum jactitabis? Sane hoc ipſo te Antichriſtum eſſe oſtendis. Sed audio vociferantem *Maldonatum* tuum, *Inepti hic hæretici ſunt, qui Romani pontificis primatum refellunt, & Eccleſiæ immunitatem tollunt, quod Petrus tributum ſolverit. Nam iſtac quidem ratione nec Chriſtus quidem Eccleſiæ caput eſſet: ſolvit enim tributum. At ſolvit, cum non debebat. Et non conſiderant, Petrum nunc ſi inter Chriſtianos Reges in vivis eſſet, eccleſiamque gubernaret, ſoluturum non fuiſſe.* Qui idem, Petrum non debuiſſe tributum, hoc modo docuit; *Videtur mihi Chriſtus ſignificare voluiſſe, ne ſe, nec diſcipulos ſuos tributum debuiſſe: ſe quia filius Dei erat: diſcipulos ſuos, quia ipſius familiares & domeſtici cenſebantur. Et non ſolum Regum filii, ſed eorum etiam domeſtici a tributis liberi ſunt.* Ita ille: ſed clamor eſt. Concedamus, Petrum, omnesq; Apoſtolos domeſticos Filii Dei fuiſſe. Atqui non magis Filii Dei, quam ipſius Petrus cœleſtis domeſtici erant. Ipſe inprimis Filius Dei Patris ſui domeſticus erat omnium dilectiſſimus; & magis, quam Apoſtoli erant Filii. Quare ergo non argumentatus eſt Dominus?

Reges

Reges terræ a quibus tribut
ne, an ab extraneis? Ita ma
ostentere potuisset. Sed h
tatem de jure neminem hab
Itaque de jure divino Petrus
& si inter Christianos Reges
rus esset. Si ad privilegium
dum est postea supervenisse
Sin doceri non potest, ut
De primatu Papæ hic disputa
Constitutiones Ecclesiæ dat
validioribus admotis ariet
Autoritas hic non in firmo st
omnes subjicit, imo seipsum
voluntario exinaniverit. N
nomen, qui Magistratus a
mnunt, pedibusque conculc
patisticas & his affines secta
gustana nostra Confessio pr
dem adhuc condemnamus.
ctionis Magistratui debitæ d
eximeret. Ubi neminem j
cum de eo solo, qui Filius ge
Equidem non negamus fieri
rum etiam adoptivi Filii a tri
modi adoptio nihil aliud est
Simile Deus privilegium co
sed concessisse, nuspiam leg
us, non concessisse, Domin
solum in natura & generatio
urgendo privilegia non agn
atque altero puncto plura a
re, & gratias agere debi
cto, cui sit laus, hon
cu

F

s tributa & censum accipiunt? a domesticis
Ita manifeste & se & discipulos suos liberos
Sed hoc non fecit, quia scivit, istam liber-
em habere posse, nisi qui Filius naturalis est.
o Petrus omnesque discipuli obligati erant;
os Reges hodie Petrus in vivis esset, debitu-
legium gratiæ confugietur: id nobis proban-
rvenisse, cum hoc tempore nullum fuerit.
est, ut non potest: ius urgebit perpetuum.
c disputatur, quatenus se supra Magistratus &
lesiæ datas factasque extollit: quod cætera,
tis arietibus dejicitur. IV. *Magistratus* vero
firmo stabilitur fulcro. Nam huic Christus
seipsum, ubi usus juris, quod filiatio dat, se
verit. Non itaque Christianorum merentur
stratus autoritatem non agnoscunt, conte-
conculcant. Cujusmodi novimus esse Ana-
ines sectas: quarum furorm rectissime Au-
fessio pridem condemnavit, & nos cum ea
namus. Neminem exceptum a jure subje-
debitæ docuit Dominus, nisi quem jus Filii
minem juvat, quod Filius Dei adoptione est,
i Filius generatione est, Dominus locutus sit.
nus fieri posse, ut in terris Regum terreno-
Filii a tributis censuque liberi sint: sed ejus-
aliud est, quam privileginm, non jus naturæ.
gium concedere posset Filiis suis adoptivis:
piam legitur, nec probari potest. Quin poti-
, Dominus nostra historia docuit, quando jus
enerationе fundatum ursit, atque hoc solum
on agnovit. Possemus de scandalo, unoque
o plura addere, nisi tempus esset hic subsiste-
ere debitas Deo Patri, Filio, Spiritui San-
aus, honor & gloria in seculorum se-
cula. Amen.

F I N I S.

Reges terræ a quibus tribut
ne, an ab extraneis? Ita ma
ostentere potuisset. Sed h
tatem de jure neminem hab
Itaque de jure divino Petrus
& si inter Christianos Reges
rus esset. Si ad privilegium
dum est postea supervenisse
Sin doceri non potest, ut n
De primatu Papæ hic disputa
Constitutiones Ecclesiæ dat
validioribus admotis ariet
Autoritas hic non in firmo st
omnes subjicit, imo seipsum
voluntario exinaniverit. N
nomen, qui Magistratus a
mnunt, pedibusque conculc
patisticas & his affines secta
gustana nostra Confessio pr
dem adhuc condemnamus.
ctionis Magistratui debitæ d
eximeret. Ubi neminem j
cum de eo solo, qui Filius ge
Equidem non negamus fieri
rum etiam adoptivi Filii a tri
modi adoptio nihil aliud est
Simile Deus privilegium co
sed concessisse, nuspiam leg
us, non concessisse, Domin
solum in natura & generatio
urgendo privilegia non agn
atque altero puncto plura a
re, & gratias agere debi
cto, cui sit laus, hon
cu

s tributa & censum accipiunt? a domesticis
Ita manifeste & se & discipulos suos liberos
Sed hoc non fecit, quia scivit, istam liber-
em habere posse, nisi qui Filius naturalis est.
o Petrus omnesque discipuli obligati erant;
os Reges hodie Petrus in vivis esset, debitu-
legium gratiæ confugietur: id nobis proban-
erveniſſe, cum hoc tempore nullum fuerit.
est, ut non potest: ius urgebit perpetuum.
c disputatur, quatenus se supra Magistratus &
lesiæ datas factasque extollit: quod cætera
tis arietibus dejicitur. IV. *Magistratus* vero
firmo stabilitur fulcro. Nam huic Christus
seipsum, ubi usus juris, quod filiatio dat, se
verit. Non itaque Christianorum merentur
stratus autoritatem non agnoscunt, conte-
conculcant. Cujusmodi novimus esse Ana-
ines sectas: quarum furorm rectissime Au-
fessio pridem condemnavit, & nos cum ea
nnamus. Neminem exceptum a jure subje-
debitæ docuit Dominus, nisi quem jus Filii
eminem juvat, quod Filius Dei adoptione est,
i Filius generatione est, Dominus locutus sit.
nus fieri posse, ut in terris Regum terreno-
Filii a tributis censuque liberi sint: sed ejus-
aliud est, quam privileginm, non jus naturæ.
egium concedere posset Filiis suis adoptivis:
piam legitur, nec probari potest. Quin poti-
, Dominus nostra historia docuit, quando jus
generatione fundatum ursit, atque hoc solum
non agnovit. Possemus de scandalo, unoque
o plura addere, nisi tempus esset hic subsiste-
ere debitas Deo Patri, Filio, Spiritui San-
aus, honor & gloria in seculorum se-
cula. Amen.

FINIS.